لەم دێڕانەی دوایی کە دیتمان مرۆکە خۆی بێ ئیرادەیە ئیتر لزوم نییە بڵێم پێمەڕە و داس و چەکوچ و گاڕەش هەن یان نین، خۆ لە ڕاستیدا ئەم ئامێر و زیندەوەرانە لە هیچ حاڵێکدا دەوری سەربەخۆیان نییە، هەمووی هەر ماڵ و پێک هێنەری ئارەزۆی مرۆن وێڕای ئەوەی کە دروستکراوی دەستی مرۆ خۆیەتی! یان کەوی کراوی خۆیەتی!

شەوێکی زستانەی نێوان ١٩٤٠-١٩٤١، لە مەجلیسی باوکم باسی هیتلەر هات، [باوکم خۆشی نەدەویست] و قسە گەیشتە دەوری «زەعیم» لە حاڵوباری میللەت. من بە تەقیەوە گوتم: میللەت ناتوانێ ئیعتیماد لەسەر زەعیم بکات... قسەکەم تەواو نەکرد باوکم گوتی: ڕۆڵە زەعیمێک بە کردەوە چاکەی میللەتی بوێت چۆن جێی ئیعتیماد نابێت... من شەرمم کرد بگەڕێمەوە بۆ تەواو کردنی مەبەسم لەوەی گوتم. من نیازم بوو بڵێم: میللەت ناتوانێ ئیعتیماد لەسەر هەبوونی زەعیم بکات... ئەو خەڵکە بێ زەعیم خەریکی گوزەرانە، ئەگەر ڕاوەستێ هەتا زەعیمێک پەیدا دەبێ پێستی دەچێتە دەباخانە... کە بە دووری سەیری ئەو وتووێژە قرتاوەی ئەوسا بکەیت دەبینیت چی باوکم گوتی وەک بەدیهییە وایە، چی منیش بەتەمابووم بیڵێم هەر ڕاستە بەڵام هەر یەکە بە بوارێکدا و لە جغزی ئەو نیازەی بنەمای بیروڕایەکە بوو...

بێگومان خۆشیی هەرە گەورە و گەش بۆ گەل ئەوەیە کە دەسەڵاتی هەرە سەروو خەریکی کامەڕانی و هێمنی و ئازادیی گەل بێت. کە دەبێ بزانین ئەو ئامانجانە لە ڕژێمی دیمۆکرات نەبێ چنگ ناکەوێت. بەتایبەتی دروشمی ئازادی کە چرای نیشتمانە و دۆزەخی دیکتاتۆرە. دێمۆکراسیش، بە داخەوە سەد جاران بە داخەوە، نەقشێکە بە پەیکەری گەلی تێگەیشتوو و پێگەیشتوەوە... تا بڵێی بە فیز و نازە و تا بشڵێی ناسک و تەنکە و«خێراشکست» ـە. ئێمە بڵێین و نەڵێین، تا ئەم سەردەمە کۆمەڵگەی ئادەمیزاد شکڵی هەرەم pyramid ی پێوەیە لەگەڵ تێبینی ئەو ڕاستییە کە وڵاتی پێشکەوتوو هەرەمەکەی ناتەواوە بەو مەعنایە کە سەرووی بریتییە لە ڕووپێوێکی مناسب نەک نووکی دەرزی، بەدەم ڕۆژگاریشەوە ڕووپێوەکە پان و پۆرتر دەبێت.

تا ئەو ڕۆژەی ئەنارکیزم Anarchism ی دوای پلەی کۆمیونیزم، بە ناچاری و بە پێی بەرژەوەندی گشتی [و بە ڕواڵەتی فراژووتن، نمو، تطور] هەرەمی کۆمەڵایەتی بەردەوام دەبێ. لە ئیمکانیشدا نییە پێشبینی بکرێ لە تەمەنی دوارۆژی هەرەمەکە. ئایا سەد ساڵە، هەزار ساڵە؟ بەڵام هەموو هێمایەکی بەرەوپێش چوون ڕادەگەیەنێ کە ئەنجامی کۆمەڵگەی ئادەمیزاد «یەکسانی» دەبێ... چاوسوورکەرەوە نامێنێ... من کە ئەم قسەی وا بنبزێوکە دەکەم لەبیرمە خۆم و خۆت چەند پلە لە بەرەژێری کەمەری هەرەمەکەداین، هەر لەوێشدا بەسەر دەچین... هەتا من لاپەڕەیەکی هەژارانە ڕەشنووس دەکەم هەزاران بەدبەختی نەومێدی ناکام هەڵدەوەرێن، لە برسان دەمرن... بە پەتەوە دەکرێن... زمانیان لە پشتەسەر دەردەکێشرێت و دەشکرێن بە چرای شۆڕەتی جەللادەکانیان. هۆی بەرهەم و دەوروبەر و «زێدەنرخ» و نازانم چیش لە قەفەسی دەسکردی خاوەن خوولیایان جریوەجریویان دێت، ئەمما لە ناو قەفەس!!

ئێمە لە سەردەمێکداین بە هۆی تێک بەستنی ئەمسەرەوسەری جیهان لە ڕێی ئەو ئامێرە زێدە چالاک و دروستانەوە کە زانست پەیتا پەیتا دەیانخاتە بازاڕی کڕین و فرۆشتن، بگرە لە ئەسکیمۆوە تا دەگاتە

ئەسڵە دانیشتوەکانی ئوستورالیا، بە هەموو جیهانی یەکەم و دوەم و سێیەمیەوە کارنەڤاڵێکی هەڕەمە دروست بوە. زۆر جاران، ئوستادی ئاتۆم و مەیموونپەرست تێیدا پێکەوە دانس دەکەن... ژنە ملیۆنێری نیویۆرک لچ ئەستوورێکی گەمژەڵ دەپەرستێت... تەیارە بە حەواوە دەفڕێت و سێبەری بە سەر پشتی کەر و ئێستری ئێلە کۆچەرەکاندا دەکشێت: لەم دەمەدا کە ورێنەی تادار قەڵەمم دەبزێوێت، نیوە خوێندوو نەزەرییەی داروین دەکاتە بەڵگەی کەرامەتی مەرقەدی چاک و پیران... وا زەبانییەی دۆزەخی گومڕایی لە پێناو نووری قودسییەتی «ناموسپارێزی» ژن و منداڵ و پیر هەلابەهەلا دەکەن... لە نزیک وێنەی مەسیح بۆمبای «پاککەرەوەی گوناهان» لە ناوەڕاستی نوێژی یەکشەمۆ دەتەقێنن... خواپەرست پارە لە ئەهریمەن وەردەگرێت بۆ لەناو بردنی ناحەزی بەهەشت...

ئەم هەڕەمەیە بە هەموو لایەنی ڕوون و تاریکییەوە... چاک و بەدییەوە... دروست و شکستیەوە مەخلووقی هێزێکە لە مرۆڤدا کە پێی دەڵێن «هۆش» [هەندێ هێزی دەرونیی ون هەیە جارێ نەگەییشتۆتە ڕادەی تاقیکردنەوەی ئەزمووگە – وەک من بزانم – لەوانەیە دەستێکی هەبێ لە بەشداری کردنی ئەو مەخلووقە] غەریزەی سادە بەبەریەوە نییە لە یەک خێزانی پێنج کەسی پەنجا مجێزی لێکتر جودا بڕەخسێنێ، تۆ بلێ صەد مجێز، وەک کە هەر یەکە حەز لە خواردنێکی جودا و پۆشاکێکی جودا و گۆرانییەکی جودا و سیاسەتێکی جودا و... جودا... و جودا بکات. غالب جاریش ئەو جوداییەی مجێزی دەکێشێتەوە بۆ ناکۆکی و لێک سریواندن تا سەر بە شەڕە چەپەڵۆکەوە دەگەیەنێ، ڕەنگە بەولاوەتریشەوە بچێت. من دیتوومە لەسەر هێلکەوڕۆن و هێلکە بە قاورمە خوشک و برا لێک تۆراون: لێرەدا زاتییەتی مرۆ، هەرچەند لە کاری خوێریلەش بێ، بە زیادەوە دەردەکەوێت کە دەبینین لە دەوروبەری یەک خێزان، دوور لە بەرژەوەند و تەماع، برا و خوشک لەسەر هیچە زویر دەبن، ڕەنگە لەسەر تەماع پێک بێن...

دەشێ لە یەک خێزاندا کیژ لایەنی پارتی بگرێت و براکەی سەر بە ئیسلامەتی بێت و برای دیکە سەر بە یەکیەتی بێت و باوکەکە سۆفی و دایک دەروێش بێت... ئەم دابەش بوونە بە هیچ هۆیەکی «ماددی» تەفسیر ناکرێت... دەوروبەر ئەگەر لە خۆوە کاریگەر بایە [کە خۆیشی مەخلووقی مرۆیە] دەبوو هەموو ئەوانەی ئاو لە سەرچاوەیەوە دەخۆنەوە یەک مەشرەب و یەک نەوا بوونایە... نەختێک بەرەژوورتر بچین بۆ مەڵبەندی قودسییەتی دنیایی و ئایینی: ڕۆبسپییێر یەک لە دوو سێ خواکەی شۆڕشی فرەنسە حەزی لە ئافرەتێک کرد، بۆی ڕام نەبوو، تۆمەتێکی هاکەزایی بۆ هەڵبەست و ملی بە گیۆتین پەڕاند... بەر لە دەیان ساڵ بەیتێکی «إلياس أبوشبكه» م کەوتە بەر چاو لە دیوانەکەی بە سەرناوی «أفاعي الفردوس» دەڵێ:

مغناك ملتهب و كأسك مترعة
فأسقي أباك الخمر و أضطجعي معه

[شوێنی کەیفت هەڵایساوە و پیاڵەت پڕە
سا شەراب نۆشی باوکت بکە و لەگەڵیدا بخەوە]

من کە ئەمەم خوێندەوە شاعیرەکەم لەبەر چاو بێزا... دوای چەندین دەیان ساڵ زانیم ئەمە ڕیوایەتی تەوراتە لە بارەی لووت پێغەمبەر و دوو کچەکەی کە پاش سەرەوبن بوونی سەدووم چوونە چۆڵی و کیژەکان مەیلی نێریان بوو... لە دوو شەودا دوو کچەکە، یەک لە دوای یەک، باوکی سەرخۆش کرد و لەگەڵیدا نووست. ئەم حیکایەتە دە جاران ڕووی خالیدی وەلید سپی دەکاتەوە کە دوای کوشتنی «مالك بن نويرة» ژنە نازدارەکەی لە خۆی مارە کرد، تارادەیەک پاکانەش بۆ فیرعەونی میسر دەکات کە کچی خۆی، زادەی خوشکی خۆی، مارە دەکرد بە نیازی خوێنپاکیی وەچەیەکی لەو مارە کردنە بەرهەم بێت...

حیکایەتی لووت پێغەمبەر قیلەشەرعی تێدایە بایی پاکانەی لووت بکات، گۆیا لە حاڵەتی سەرخۆشیدا نەیزانیوە چی دەکات... دەسا بە لووت پێغەمبەر، بەبێ ئاگا لە خۆ بوون سمینی دوو کچ لە دوو شەودا موستەحیلە... بۆ شەوێکیش هەر نامومکینە، پاکانەکەش هەر بۆ ئەو کەسانەیە حیکایەتەکەیان هەڵبەستوە و ئەو کەسانەش کە کاوێژی دەکەنەوە بێ ئەوەی هۆشیان بەخەبەر بێت لەو فاکوفیکە. تۆ سەیری ئەو نیگالێڵییە بکە کە وەستای حیکایەتساز بۆ ئیسپاتی قودرەتی خوا هێنای پێغەمبەرێکی بێ ئاگای لە دوو کچی خۆی بە زاوا کرد کە ئەمە بەلای ئەفسانەپەرستەوە ئەوپەڕی قودرەت و حیکمەتی خودای تێدایە... بەڵام وا پێ دەچێ من و تۆ لە حیسابەکە بە هەڵەدا چووین بە بەڵگەی ئەوەی کە حیکایەتەکە بەردەوامە لە قودسییەتدا...

بێگومان ئەگەر حیکایەتەکە لەلایەن ئوستادێکی زانا و ئەدیب خراپایە قاڵبێکی ئەوتۆ کە بەر لە هەزاران ساڵ بەپێی مێژووی بێفێڵ [ئەو قاڵبە] ڕەوا و ڕێزلێگیراو بوە چ تامێکی خۆشی لە مەلاشووی ئەفسانەپەرست نەدەگیرا و هەر بە حوکمی شەریعەتی ڕۆژگاری خۆی بە کارێکی نامەردانەی دادەنا و ریسوای دەکرد! قودسییەتی ڕێزگیراو لەلایەن ئەفسانەپەرستەوە دەبێ بە کلک و گوێ و قۆچ و «پێ لە جێی سەر» و «پشت لە بن هەنگر» بێت دەنا کەڵکی پێوە نامێنێ و بڕی بنیادەم ناشکێنێ...

هەرچەند ئەم نموونەیەی خەریکم بە عەرزی خوێنەری ڕابگەیەنم ناگاتە حیکایەتی لووت پێغەمبەر، بەڵام هەر چونکە هی ئەم سەردەمانەیە نەک هی چەندین هەزار ساڵ لەمەوبەر دەلالەتی لێ وەردەگیرێ: کە ڕەشید عالی، لە ساڵی ١٩٤١، یەخەی ئینگلیزی گرت و شەڕی پێ فرۆشت خەڵکەکەی مەفتوون بە ئەڵمانیا و ئیزاعەی یونس بەحری بۆی هاتنە حاڵی جەزبە گرتن. بەڵام کە ناوی وەزیران خوێنرایەوە و لە نێوانیاندا «یونس سبعاوي» هەبوو پیاوە کاملەکانی موصل سارد بوونەوە و بە ناڕەزامەندییەوە گوتبوویان: «کوڕی سەعباوی بۆتە وەزیر؟ کارەکە بوە قەشمەری!»‹٣٥› تومەز دەبێ پیاوی حۆقەلی و دەوڵەمەند و ماقووڵ وەزیری هەرای وەها گەورەبێ! ئاخر جەنابی کاملەکانی موصل، هەرایەکی کە بەزۆریی هەرە زۆر بە ڕەشوڕووت و ئەهلی کووچە و بازاڕ پێوەی جەزبەگرتوو بوون و پیاوی تێر و تەسەل و خاوەن حەشەم و خەدەم لە مەندی و مەستووریی خۆیان بانادەنەوە سەر چەپلەڕێزان و هەڵپەڕکێ. ئیتر بۆ دەبێ پێ داگرن لەسەر بەشینەوەی وەزارەت و وەزیفەی بەرز بۆ ئەوانەی پاڵیان لێ داوەتەوە و بەتەماش نین دڵۆپێک خوێنی خۆیان بەهەدەر بدەن، کەچی تەنها یونس سەبعاوی داوای لە ئەرکانی حکومەت کردبوو کە عێراق بەجێ نەهێڵن با تێشیدا بکوژرێن!

بچینەوە بۆ نموونەی باسکراوی لووت پێغەمبەر: کاکی خوێنەر! ئیزنە لە من و لە بەرد و داریش

خەریک بێت بۆ تێک بەستنی هەر هاندەر و هۆیەکی بشێ خودا بیهێنێتە سەر ئەو کارە ڕەجاڵە و پێغەمبەری خۆی و کچەکانی شەرمەزار و عەیبدار بکات بە مەرجێک کردارەکە لە بنیادەم بوەشێتەوە نەک لە خوا خۆی، لەو هەوڵەشت ئازادیت پەنا بۆ هۆی بەرهەم و دەوروبەر شەیتان و فرشتە و تەیرەعەبابیلە بەریت دەسا پێت ناکرێ زەڕڕەیەک قەناعەت بە خۆت و بەکەس پەیدا بکەیت چونکە ئەگەر لەوەدا قەناعەت هەبێ لزوم نامێنێ بە دین و بە غەیری دین و بە هۆش و بە ناهۆش: هەموو ئینسانێک لە ڕەوا بوونی ئەو کارە گڵاوەوە دەتوانێت چی بەدە ئەوە بکات شەرتیش نییە ئیللا و بیللان دەبێ پێغەمبەر بێت...

برای خوێنەر! من سەری ڕێ بە هۆش و گۆشت ناگرم لە ڕێی ئەم نموونە ئاسمانییەوەوە هەتا لە دینت نارِەزا بکەم خۆ کورد بەزۆری موسوڵمانە و ناچاری سەلماندنی حیکایەتەکە نییە: ئەوەی مەبەستە لێرەدا نزیک خستنەوەی کاریگەرە ڕاستینەکانی ماددی و مەعنەوی و [ئەگەر هەبێ] میتافیزیکە لە قەناعەتت... من بڵێم و نەڵێم سەلماندنی ئەم حیکایەتە ڕەجاڵە تەنها لە حاڵێکدا مومکین دەبێ کە هۆشی مرۆ پەککەوتە کرابێت وەک کە لە هەزاران ئەفسانەی ئەوتۆیی پەکی دەکەوێت. تۆ کە هاتیت عەقڵی خەڵقەکەت بۆ خۆت دزیەوە دڵنیابە لەوەدا کە هەرچی بفەرموویت لە وڕێنە و خورافات و حیکایەتی بێبنەما دەنیشێتە دەروونە وێرانەکەیان و شەڕیش بە هەموو حەقیقەتێک دەفرۆشن کە لەگەڵ مەنتیقی جانەوەر ڕێک نەکەوێت. نابێ لەبیریشت بچێ ئەم فاکوفیکە نەک هەر لە مەڵبەندی قودسییەتی ئایین کاریگەرە: بابای دنیایی و سەر بە مادده و زانستیش کە دڵی دزرایەوە و بوو بە تووتی، هەمان ئەفسانەپەرستی گومڕای لێ دێتەوە وەک کە بەرەی چەپی کورد کوردایەتییان بە خیانەت دادەنا.

لەم دەمەدا کە من بۆ ڕوون کردنەوەی قەناعەتی خۆم چەپی کورد بە بەڵگە دادەنێم، لەو ڕووەوە کە حاڵوباری کوردەکە بۆ خوێنەر ئاشکرایە، چەندەها تاک و کۆمەڵ و حیزب و حکومەت، چ لە کردەوەی خۆی بێت و چ لە پێوەندیی خۆی بێ لەگەڵ غەیر، ئەو ڕێگایە دەگرێتە بەر کە ناشێ بیگرێ و ئەو ڕێگایە کوێر دەکاتەوە کە پێویستە تێیرا بڕوات. ئنجا ئەگەر هەمووشم لێ نەسەلمێنیت [وەک کە دەوڵەتە زلەکان بە هەڵەکردوو حیساب بکەم] خۆ بەپێی تەجرەبەی خۆت، لە دەوروپشتی خۆت نموونە زۆرن لەو بابەتەی من هێمای بۆ دەکەم. ئائەو تەرزە ڕەفتار و کرداری چەوت و چوێر و پشت لە بەرژەوەند بە هیچ هۆیەکی دەرەوەی نەفسی مرۆ ڕاڤە ناکرێت: نە دەوروبەر و نە هۆی بەرهەم و نە بەرژەوەند و نە پەندی بەر ئاگردانی زستانە و نە هیچ یاسایەکی مەیموونانەش ناتوانێ تێم بگەیەنێت کەڕەکرمانجێکی نەخوێندوو جارێکیان ببێتە شێخپەرست جارێکیشیان ببێتە ستالینپەرست لە هەردوو حاڵەتیشدا دژی خۆی و دژی دین و دژی ژین و دژی هۆش و کەرامەتی ئینسانیش شەپڵتەخۆری دەکات بۆ خزمەتی جادووگەرە لە خشتەبەرەکەی.

دەبوو، بەپێی ڕواڵەتی حاڵ، جانەوەرێکی ئەلفوبێی ئاخاوتنی بەسەر زماندا تێپەڕێت و ئاگر و ئاو لێکتر جودا بکاتەوە و ئەوەندە عەقڵەی پەیدا کردبێت کە بزانێت ڕەفتارێکی لە ئادەمی عەیب بێ دەبێ لە پێغەمبەر و خواکەی بە دوور بێت [مەسەلەکەی کچانی لووت]. تومەز لێرەدا مەسەلە بریتییە لە ئاڵقەبەند کردنی هۆش و، بە دوا ئەوەدا، ئیرادەی مرۆ بە هەر فەندێکی مومکین بێت چ ئایینی و چ دنیایی، وەک کە

ورچەوان ئاڵقەی لە لووتی ورچ دەکەن و زنجیرێکی تێ هەڵدەکێشن، لەگەڵ ڕام کردن، بە ئارەزۆی خۆیان هەڵی دەپەڕێنن... فەرقێکیش دەمێنێ لە نێوان ڕام کردنی ورچ و بنیادەم کە ورچەکە نانی خاوەنی دەخوات هەرچی مرۆ لە خشتەبراوەکەیە نان بە ڕابەری باوەڕپێکراو دەدات کە لە جێی ورچەوانەکەیە، لە دین بێ یا لە دونیا.

ئێمە دەزانین لە خشتە بردن و هەڵخەڵەتاندن دیاردەیەکی جیهانییە، دەشزانین فەندەکە بە فێڵبازیی ساختەچییەکە و بە سافیلکەیی ساختە لێکراوەکە جێبەجێ دەبێ... لەمەش زیاتر: وا هەیە ساختە لە مرۆی خاوێن و کاری چاک لە مرۆی بەدەوە بە خەڵک دەگات بێ ئەوەی هەست بە خۆیان بکەن. ساختە لێکراویش لەوانەیە زانا بێت یاخود نەزان بێت چونکە هەر ساختەیەک حاڵوباری خۆی هەیە ڕاستە حیسابان دەشێوێنێ... لە هەموو حاڵێکیشدا تەنها نەفسی مرۆ دەبێت ئالەتی ساختە کردن و ساختە لێکران، ئەگەرنا مومکین نییە مرۆی ساختە لێکراو مل کەچ بکات بۆ دز و درۆزن و باغەڵبڕ، مرۆی چاکیش بە ئانقەست خەڵک هەڵناخلەتێنێ... خەباتگێڕی خۆ بەخت کردوو هەر وا بە بادی هەوا مل لە کاری بەد نانێت ئەگەر بە چاکی نەزانێ وەک ئەوەی کە قبوڵ کردنی ساختەکە زەرەری کەمتر بێت لە نەسەلماندنی یان لە ناچارییەوە چاوپۆشی بکات.

لێرەدا پێویستە زەینی خوێنەر بادەمەوە بۆ لای ڕاستییەکی گرنگ کەوا ڕەنگە بیری لێ نەکردبێتەوە. من کە لە سەر سەکۆی پەندیارییەوە ڕێنموونی دەکەم، تۆش بە ڕواڵەت گوێگری پەندی پەسەند دەبیت هەردوومان پێکەوە لە ئاپۆرەی خەڵک سەروپنتێکی تۆزاوی یان دڵۆپەی گۆمێکین، لە ئەنجامی پشکنینەوە دەفتەرگرتنی چاکە و خراپەمان پشکی لای نەرێتیمان [نایەتیمان] پنۆکاویترە لەوەی هەستی پێ دەکەین نەک هەر چونکە دەگوترێ مرۆ عەیبی خۆی نابینێت بەڵکوو لەبەر هۆی هەمەچەشنەی وەک:

١- سەرەدەری نەکردن لە نێوان چاکە و خراپەی باری حاڵەتێکی دژوار کەوا ڕەنگە کەسێکی لەلاوە سەیری حاڵەتەکە بکات تێی دەگات.

٢- لێڵی مەعلوومات بەدەم دەرفەت نەبوونی هەلی لێکدانەوەی ژیر.

٣- بێهێزیی لایەنی هەست و پێزانین.

٤- خۆ دانە پاڵ پرۆژەی کەسێکی خۆشت دەوێت دژی کەسێکی لێی بەگلەییت.

٥- هەر هۆیەکی دیکە هەبێ کە خەڵک تێوە دەگلێنێ، خۆ ئێمەش فرشتە نین.

من بەش بە حاڵی خۆم دڵم نەیهێنا، لەوەتەی تێکەڵ بە خەباتی سیاسی بووم، بەرپرسیاری تێوەگلان و زدەد بوونی کەس ببم: گوێ نەدان بە ئاکامی بڕیاری سیاسی لەلایەن سەلامەتی و تێچوونی خەباتکەران دڵ و دەروونێکی گەرەکە لە مندا نییە. ئەم مجێزەی دوورەپارێزیم لە کاری «غەیر تێوەگلێن» چەپارەی دام لە هەڵگرتنی «ئۆباڵ» ی بێچاران هەرچەند پێوە هەڵستانم بە فەرمانی سەرشانم، پتر لە جارێک، نزیکی مردنی خستوومەتەوە... بێگومان ڕێگایەکی گرتمە بەر لە هەموو ڕەفتار و کردار و نووسیار‹٣٦› و گفتارم کە هیچ ئەرکێکی نەخستۆتە سەر شانی کەس، تاکە ڕێ بوو بە کەڵکم بێت و من تێیدا بە کەڵکی خەڵک بێم. لەگەڵ ئەمەشدا ئەگەر هاتبایە هەموو خەلقوڵڵا وەکوو منیان بکردایە بەتاڵیی گەلێک چالاکی

و کردە و بردەی پێویست دەمایەوە بە خەسارەت. کە گوتم «بە کەڵکی خەڵکیش بێم» ئاگام لە خۆمە ئەو کەڵکە چەند ناکەڵکە لەلای هەموو ئەوانەی لەگەڵمدا هاوباوەڕ نین هەرچەند لە تێکڕای جوداوازیی بیروڕام لە هی ئەوان نەمدیت پێویستیم هەبێ بە هەڵگرتنەوەی هیچ یەکێک لەو بۆچوونانەیان کە ناجۆرە لەگەڵ هی من ئەگەر نەڵێم ئەوان لەسەریان بوو ئەو ڕایانەم هەڵبگرنەوە کە بەڕاست دەرچوون وەک کە لە سەرەتای ١٩٥٠ بە دوو حیزبی شیووعی و پارتیم ڕاگەیاند کە ستالین تاوانبارە و ڕۆژێک دێت کۆمیونیزم تاوانباری دەکات... قەبرەکەشی دەرهێنرا لەلایەن حیزبەکەیەوە کەچی هەر مایەوە پێغەمبەر لای مامە کوردی چەپڕۆ.

پانۆرامای جوداوازیی خەڵکی سەرزەمین لە بیروباوەڕی دینی و دونیایی تا ئەوەی لە ئەژمار نایەت حیکایەت و سەرێشەی بێبڕانەوەی لە دوایە. ئەگەر جوداوازیی زمان و لەهجە و پۆشاک و خۆراک و داب و دەستوور... و... چی و چی بخەیتە سەر خەرمانی پێشووتر حیسابەکە بێسنوور دەبێت. کە هاتیت جوداوازیی تەبیات و حەز و گەشی و مۆنی و کورتی و درێژی و دزێوی... و... و... ئەمانەشت دەور کردەوە ئەوسا ڕەنگە بگەیتە نیوەڕێی سەرلەبەری جوداوازیی نێوان تاکانی مرۆ. ئەگەر هاتبایە یەخە گیربوون و لێکتر ژەنین لەسەر «نرخ» ی ئەوتۆ بایە شایانی ئەرکەکە بێت مایەی پەرۆش نەدەبوو، وەک کە دەچیتە ڕاوە کێوی لەسەرتە بە شاخ هەڵگەڕێیت و چەنگەچڕە لەگەڵ سووری ماهی بکەیت بەڵام لەسەر نیشانە پێکانی بەرد کە مزەی تێدا نەبێ لێکتر مۆڕبوونەوەش زیادە لە پێویست...

ڕاستییەکەی مرۆ لە هەموو گیانلەبەرێک پتر لەسەر هیچە قەڵس دەبێت و دەمار دەیگرێت: لە ئافرەتێکیان پرسی، بۆچی بووکەکەت نارێکە لەگەڵت؟ گوتی: لە خواوە خۆشی ناوێم [ئەمە ڕووداوە نەک هەڵبەست]. چەند سەیرە لێکتر دڕدۆنگ بوون خوای تێدا سەبەب بێت. دەسا موختاری صابوونکەران لە سلێمانی تاقەتی نییە هێندە خەریکی کاری نابەجێ بێت... لەم تێبینییەی قەڵس بوونی مرۆ بە بێ سەبەب، دەرحاڵ بیر بۆ ئەوە دەچێت کە زیندەوەر لە خۆڕایی قەڵس نابێت، بەڵکوو نازانێ قەڵس بێت. لە نموونەدا: چەندێکی پشیلە و دوو پشیلە میاوەیان دەوام بکات پشیلەیەکی تر گوێی پێ نابزوێت بەڵام کابانی ماڵ بە قەپوقیڕی منداڵان سەغڵەت دەبێت چ جایی بابایەکی نووسەر یان نوێژکەر یان خەواڵووی بێ نووستنی شەو... تومەز لە خلقەتی مرۆدا، کە پێشکەوتووتر و گرێیاویترە لە هی زیندەوەر، ئەسبابی قەڵس بوون و تەنگەتاوی دەیان و صەدان جار لە هی زیندەوەر پترە، ئەم ڕاستییە دەخلی هەیە لەسەر جوملەی ئیشکالاتی ئادەمی کە دەشێ بڵێین نیسبەتی هەڵکشانی ژمارەی هۆی قەڵس بوونی ئادەمی «هندسی» دەڕوات لەچاو هی جانەوەر کە «حیسابی» دەڕوات وەک: ٢-٤-٨-١٦-٣٢ لەچاو ٢-٣-٤-٥-٦ ڕەنگە زیاتریش بێت وەک ٤-١٦-٦٤-١٢٨ لەچاو ٤-٥-٦-٧...

ئەوەی ڕاستی بێ بەرودوا و سەرجەمی حاڵاتی مرۆ، چ تاک بێت و چ کۆمەڵ، هەتا لێی وردبیتەوە پتر دەزێتەوە بە وێنەی تازەبەتازە کە بەشی هەرە زۆری وێنەکانیش ئەوانەن کە لایەنی نایەتی [نەرێتی] ی ژیانی تاک و کۆمەڵ پڕ دەکەنەوە... هەرچەند من یان یەکێکی دیکە گوێبیستی بیروڕای زانا زلەکان

بووبێت لە بارەی هۆیەکانی زۆرتر کردنی جوداوازیی نێوان تاک و تاک وکۆمەڵ و کۆمەڵ و کۆمەڵدا، چەندێکیش لەگەڵ خۆیدا دوورەندێشیی کردبێت، بۆ دۆزینەوەی یاسایەکی هەمەگیر کە شەرحی ئەم دیاردەی وەها تێکەڵپێکەڵ بکات نەگەییشتۆتە ئەنجامێک بایی زڕەقەناعەتیش بکات...

ئێمە دەزانین، یاخود دەبێ بزانین، دیاردەی «جوداوازی» ی نێوان گیانلەبەران پێبەپێی تێهەڵکشینی گیانلەبەرەکە لە پێپیلکەی فراژووتنی بایۆلۆگی زیاد دەکات و فرەبابەت دەبێت هەرچەند بە کزیش بێت، تا دەگەیتە مرۆ بە خۆی و تایبەتمەندییەکانیەوە کەوا هەر وەک سی پیتی ئەلفوبێ ملیۆنەها و ملیارەها وشەی لێ دروست دەبێت. مرۆش بەو کەرەستەی هەست و هۆش و غەریزەیەوە لەڕادەبەدەر هۆی لێکتر جودابوونی دۆزیوەتەوە یاخود بڵێین بۆی ڕەخساوە: ئەگەر تایبەتمەندی هۆی جوداوازی نەبێ چۆن دەشێ دوو تاقمی یەک شار کە لە ماوەی هەزار ساڵ و دوو هەزار ساڵدا بەیەکەوە ژیاون یەکیان گاپەرست بێت و ئەوی دیکەیان ڕۆژپەرست... یەکیان گۆشتخۆر و ئەوی دیکە گۆشتنەخۆر... یەکیان تاکژنە ئەوی تریان فرەژنە... هتد بێت. وەک بە ئاشکرا دیاریشە هەتا مرۆ لە پلەی نزمی شارستانەتیدا بێت جوداوازیەکەی کەمتر دەبێت، بەتایبەتی کە ژمارەیان زۆر بوو، وەک خەڵکی دێی بیست ماڵی سادەترن لە شارێکی دوو هەزار ماڵی.

دەزانم کاریگەریی هۆش دەورێکی باڵای هەیە لە هەموو سەروبەرێکی کۆمەڵایەتی، بەپێی کاریگەرایەتیی بڕشتیشی لەچاو غەریزە پتر توانایە لە داهێنانی هۆی لێکتر جودا بوون کە دەکشێتەوە بۆ لێکتر دڕدۆنگ بوون. هەر ئەم بڕشتەشە دەتوانێ لە کۆمەڵگەی قەوغادا کاریگەرتر بێت چونکە بارتەقای پیتەکانی ئەلفوبێی باسکراو فرەبوونی ناوەڕۆکی کۆمەڵیش کەرەستەی فرەبوونی گۆشەنیگا و بۆچوون و جۆری مجێز و پێوانەی چاکە و خراپە و مۆدێلی جلک و خواردەمەنی... و... پتر لەبەر دەستدا دەبێت... ئەسکیمۆ لە بەفرستان لەوەتەی هەیە قەپێلکی نەگۆڕی هەتا مرۆڤی گەرمیانی پێڕاگەییشت و جۆری ژیانەکەی تاڕادەیەک پێ گۆڕی. [دیاردەی سادەبوونی دەوروبەری بەفرستان و گرەی ناوەندی ئەفریقا لە کۆنی کۆنەوە بەو جۆرەی دەڵێی گۆڕانکاریی تێدا پەیدا نەبوە باسێکە دێراوی بە دۆریخەیە و زۆر لایەنە، تاڕادەیەک دەشێ وەکوو ژیانی لادێ حیساب بکرێ لەچاو شارستان لە نوختە نیگای خەریکاندنی هەست و هۆشی مرۆڤەوە، لەگەڵ تێبینی ئەو لایەنە کە زێدە ساردی و زێدە گەرمی ئەو دوو شوێنە کاری سەلبی دەکات لە چالاکی مرۆ – هەڵبەت ناوەڕاستی ئەمەریکا و ئوستڕالیاش وەکوو ناوەڕاستی ئەفریقا حیساب دەکرێت].

خوێنەری ئازیز! من لە تەجرەبەی خۆمدا بارەها دووچاری پەشیمانی بوومەتەوە لە قسەیەک، لە ڕەفتارێک، لە کارێک کە کردوومە بێ ئەوەی پێویست بووبێت بەڵکوو پێویست بوو نەیکەم. ئەم دیاردەیە [کەوا ڕەنگە لە تۆشدا بەدەری دابێتەوە] بەر هیچ ڕاستە حیسابێکی هۆ و ئەنجام، تەک و بەرتەک<٣٧>، ناچاری، بەرژەوەند ناکەوێت. زۆر جارانیش ئاکامی زێدە بە سفتوسۆی لێ دەکەوێتەوە کە هەرچی مەنتیقی ژیر و زانستی سیحراوی و گەییشتن بە تاقی فەلەک لە دەفتەری بلیمەتاندا خوێندبێتمەوە سەری موویەک لە مەینەتەکە کەم ناکاتەوە. بەڵێ دەزانم چشتی ئەوتۆیی زستان ناگۆڕێ بە پاییز... جەنگی یەکەم و دوەم خامۆش ناکات، هەنار لە بازاڕ گران و هەرزان ناکات... نیسکی نەکوڵەکی پێ

ناکولێت... مان گرتنی کرێکارانی کۆریای باشووری پێ ناوەستێندرێت [ئەمە لە ١٥-٢-١٩٩٧ دەنووسم] بگرە هەر هیچی لێ هەڵناستێتەوە مەگەر لە حاڵوباری خۆم کە تێیدا سەغڵەت بووم و دەبم. بەڵام لێرەدا بەلای کەمەوە دوو تێبینی گرنگ و گرنگتر هەیە:

١- کە هەموو تاکێک دووچاری ئەم حاڵە نالەبارە ببێت باسەکە لەوە دەردەچێت بێبایەخ بێت. لە دەرووی زێدە ڕوونکردنەوەوە دەڵێم بڵاوبوونەوەی نەخۆشیی «ئێدز» یش، جارێ، هەر لە جغزی نەخۆشەکان کاریگەرە... نەهاتیی ئۆغەندەش کار ناکاتە سەر ئابووری جیهان و قەومان و نەقەومانی جەنگی سێیەم و سیاسەتی رووسیا و ئەمەریکا و مریشک و جووجەڵەی دراوسێکەم.

٢- وا دەبێ ئەم دیاردەیە لە کاری گەورە دەور دەبینێت: نزیکترین نموونە، ڕووداوی کوژرانی «امام صدر» و دوو هاوڕێی بە هۆی هەڵەی تەرجەمەی وشەی «خلص» لەلایەن بەردەستەکەی سەرۆک «قەذافی» کە وایزانی دەڵێ تەواویان بکە، کۆتاییان پێ بێنە نەک «قسەکان تەواو بوون»، کە مەبەستی قەذافی بوو، ئیتر بیانبەرنەوە بۆ تەیارەخانە و بەڕێیان بکەن... لە ریوایەتی سەردەمی عەبباسییەکان دەگێڕنەوە: خەلیفە بۆ قازی «قم» ی نووسی: «أيها القاضي بقم قد عزلناك فقم»... زیرەکێک گوتبووی «عزلته القافية» واتە قافیە عەزلی کرد! دەڵێن کۆمەڵێکی دامەچی تەڵاقیان خوارد کە هیچ کەس لە تەماشاچییان دەخلی یارییەکەی نەبێ... یەکێکیان ئۆینێکی دیتەوە دامەچییەکە نایبینێت... کمێک خۆی گرت ئۆقرەی پێ نەما، گوتی: ئەو داشەی بدەیێ و هۆوەیهێش، دەچیتە دامەوە، وا منیش دەچم بۆ لای مەلا تەڵاقەکەم چاک دەکەمەوە...

دوورمەبینە لە کاری سەر بە دەوڵەت قسەی نەکوڵاو بەزۆر وەستابێ لەسەر لایەنی قسەکەر... ئەم جۆرە دیاردەیە نە پێوەندی هەیە بە دەوروبەر و نە بە هۆی بەرهەم و نە بە دین و نە بە دنیاوە. ئەوەندە نەبێ کە تاکی مرۆ، یان کۆمەڵێ، لە «دەوروبەر» دا دەژین و بەرهەم هێنن، گاجووت و گاسن و داس و چەکوچیش هێندەی جریوەی چۆلکە و خوڕەی ئاو و فەلسەفەی ئەفلاتۆن [بۆ کەسێکی تێشی بگات] بێ دەخلن لە قسەی نەکوڵاو و نەگووراو کە وا دەبێ ماڵکاولی بەدوادا دیت. دەتوانم بڵێم، ئەوەندەی خەڵک لەسەر قسەی سووک و شتی بێبایەخ و بەخۆدا شکانەوە و لچک و لێو بادان و توانجی بە توێکڵ [بەتایبەتی کە نامووسی گرتەوە] کوژراون یاخود ئاوارە بوون یاخود ڕووتاونەتەوە، لە ماوەی بیست ساڵدا، ژمارەیان پتر بوە لە کوژراوی دەمی شەڕی ئەو ماوەیەدا کە وەها بوە شەڕیش نەقەوماوە، ئیتر نیسبەتەکە یەک بە دەش زیاتر دەبێ؛ خۆ ئەگەر بە پێوانەیەکی دروستی لێکدانەوە کوژراوانی شەڕ بە تێکڕایی پتر دەرچوون ئەوسا بارەها و جارەها وەها دەردەچێت کە شەڕەکە لە بنەڕەتەوە بێلزوم بوە ئیتر هەموو کوژراوەکان دەچنە نرخی گیسک و کاوڕی مردار لەو شەڕەدا...

نموونەیەکی بێ تەفسیر لە چەند و چۆنیی کۆمەڵایەتی پایە و حاڵوباری ئافرەتە: ئێمە دەزانین پیاو لە ژن بەبەژن و باهوو و هێز ژووررووی دەکەوێتەوە، تاڕادەیەک لەویش کاریگەرترە [لایەنی منداڵ بوون و شیرە خۆریی و ئەرکی بەخێو کردنی دەبوو دەستەتەرازووی بۆ ئافرەت ڕاست ڕاگرتبایە بەڵام لایەنی خورتی و هێزی پیاو و حیسابەکە بەو جۆرە لێک دەداتەوە کە عەیب نەیەتە سەر نێرایەتییەکەی] بەڵام

لێرەدا قسەمان لە عەدالەت و ئینساف نییە. دەمانەوێ بزانین بۆچی پایەی ئافرەت لە گەلێک بۆ گەلێکی دیکە هێندە جودایە... لە دینێکەوە بۆ دینێک... لە شار بۆ لادێ... لە کۆمەڵی سەرەتایی تا ناوەندی تا پێشکەوتوو... کە دەڵێم «دەمانەوێ بزانین» ئەوەم مەبەستە کەوا بەڕاستی هیچی لێ نازانین.

لە حیجازی بەر لە نزیکەی ١٤٠٠ ساڵ (قمري) دینێک پشکی ئافرەتی لە میرات دانا بە نیو هێندەی پشکی پیاو، چوار ژن و هەزاران جاریە حەڵاڵ بوو بۆ پیاو... کوردەواری بێ ئەوەی هیچ جۆرە پێوەندیی هەبووبێ بە حیجازەوە، لە ڕێی لەشکری سەحابانەوە بە هەموو جوداوازییەکی نێوان کورد و عەرەبەوە بوو بە پێڕەوی ئیسلام. نە دەوروبەر و نە چەکوچ و داس و نە داخوازیی حاڵوبار و نە یەکیەتیی زمان و نەریت و چی و چی هەبوو ورتەی لەبەرەوە هات. تەنانەت ناوی کەسان لە ژن و پیاو گۆڕا بە ناوی عەرەبی. بەزۆریش ناوی سەر بە دین و پیاوچاکانی عەرەب... «عبدالله بن عمر» بەسەر زمانی کرمانجەوە بوو بە «حەولای حومەران»... چیای «بلفەت» ی پژدەر لە «ابو الفتح» ەوە گۆڕاوە... نووسراوە ناوی «بێتواتە» لە کاغەزێکی سەرۆکی لەشکری ئیسلام بۆ خەلیفە بە «بيت العبادة» هاتوە گۆیا مەرکەزی دینیی ئەوسای ناوچەکە بوە ئیتر بەسەر زمانی کوردەوە گۆڕا... خولاسە هەرچی پێی دەڵێن «ژوورخان» بێ دەخلی هەرچی کاریگەری ماددیی ئەوسای کورد بوو گۆڕا بە هی عەرەب... ئێستاش بەشێکی ئێلە نیشتەجێی نێوان کۆیە و هەولێر و مەخموور دەڵێن «العمد لله رب الحالمين»... «من ربک - کێ خواتە» ی ناو قەبر بوو بە «مەڕنەمووکە» و شاعیر گوتی:

گەر مەڕنەمووکەی عارەب لێم پرسێ
وای تێڕا دەخوڕم کە ئەو بترسێ

کە ئەمە بەرتەکە لە صەدەی بیستەم بەدەنگ هات... ماڵم حەقە کە کوردەکە بەر لە ئیسلامەتی نەیدەزانی نووسین چییە، دوای گەشەی ڕۆشنبیریی دەورانی عەبباسییەکان، بارتەقای فارس و تاجیک و ئەفغان. زانای وەهای لێ پەیدا بوو هاوشانی ڕیزی هەرە پێشەوەی زاناکانی ئەو سەردەمە بوون نەک بە نیازی پاراستنی بەرژەوەندی کورد خۆی بەڵکوو بە نیازی ڕوون کردنەوەی:

١- ڕێی هیدایەت.

٢- فەرمانی شەریعەت لە مامەڵەتی دنیایی...

کوردێکی بەر لە هەزار ساڵ بە دەگمەن نەبێ لە سنەوە نەهاتوە بۆ هەولێر، ئەمما بۆ خوێندنی مەلایەتی بە پانایی و درێژایی کوردستان گەشتی کردوە... بە هەزاران کورد چوون بۆ حەجی مەککە... بەشدارییان کردوە لە غەزای کافران... ئنجا تۆ سەیری ئەم مەتەڵە بکە: میللەتێک بۆ حاڵی خۆی لە گوزەران بەولاوە خەریک نەبوە بە سوودی گشتییەوە و بە دڵ و گیان ڕێی مەککەی کوتاوەتەوە بۆ بەهەشتی پاش مردن، بیریاری ماددیش دەڵێ: کە خەڕەک و جەنجەڕ گۆڕان بە نازانم چی پێوەندایەتیی بەرهەم و یاساکانی دەگۆڕێن، ناشڵێ زانایەتی نافەللاح و ناکرێکار ئەمرازی بەرهەم هێنان دەگۆڕێت کە دەزانین لە ماوەی پتر لە دوو هەزار ساڵدا کورد نەیتوانی هۆی بەرهەم بگۆڕێت چونکە پلیشایەوەی شەپڕەی داگیرکەر بوو تا ئەوەی دەشێ بڵێین بە دەگمەنێکی زێدە دەگمەن نەبێ کوردی خاوەن قەسر و

تالار پەیدا نەبوو... سەیرێکی گەشتەکەی «ڕیچ» بکە و بخوێنەوە چۆن وەسفێکی هەژارانەی دەربارەی میری بابان دەکات...

لێرەدا تێبینی و ڕوون کردنەوەیەک پێویستە: کوردەکە چونکە ژێرخانی ئەوتۆی نەبوو ئاوس بێت بە گۆڕانکاری تەنها توانیویەتی لە زانستی نەزەڕی پسپۆڕ بێت، چوونە حەج و غەزاش مەهارەتی ناوێت: ئەگەر بڵێین غەزا بە شەقوشولاق بوە خۆ حەجەکە دڵخواز بوە مەسرەفەکەشی بە مل حاجییەوە بوە نەک حکومەت کە ناچارە غەزاچییان نان بدات. لەگەڵ ئەم تیۆرەیخەش دەبێ بڵێم لە غەزای قارس‹٣٨› و بایەزید، ساڵی ١٢٩٤ ک، بەشی هەرە زۆری پیاوی دەسەڵاتدار و خاوەن ناو و شۆرەت لە کوردستانی عیراقەوە بە ئەرک و مەسرەفی خۆیان بۆ شەڕەکە چوون... لەلایەن نەبوونی «ژێرخان» ەوە نموونەیەک دەهێنمەوە نەختێک سفتوسۆی تێدایە: قسە لە باوکمەوە دەگێڕمەوە دەیگوت «مەستی ئەفەندی» زانایەکی پیشەناسی بەهرەدار بوو، دەیتوانی لە هەر شوێنێک خەتی تەلەفۆنی پێدا تێپەڕێت ئالەتێک دروست کات بە خەتەکەیەوە ببەستێتەوە وتووێژی پێ بکات بەو جۆرەی خۆی مەبەستی بێت نەک قسەکەی بۆ دوولای خەتەکە بچێت... لەمەش زیاتری دەگێڕایەوە کە مەستی ئەفەندی پرۆژەیەکی هەبوو کە بە هۆی عەدەسەکارییەوە تیشکی ڕۆژ بگەیەنێتە شوێنی تاریکەشەو ئیتر بۆ مەڵبەندێک بێت یان وڵاتێک یان هەموو جیهان [مەبەست زەوییە]. خوێنەر دەبێ بزانێ کە مەودای پرۆژەکە لە یەک کاتدا بۆ نیوەی زەوی لە کاردا دەبێت چونکە نیوەکەی دیکە ڕۆژە پێویستی بە ڕووناک کردن نییە، دیارە قوتبەکانیش شەش مانگ لزومیان پێ دەبێ و بەبێ کوژانەوە، شەش مانگی دیکە ڕۆژ هەمیشە دیارە... حکومەتی عوسمانی خۆی شەپرەدار بوو کاربەدەستانیشی پتر خەریکی قوڕەدەماغی بوون تا ئەوەی لە مەهارەتی پیاوێکی وەها بلیمەت سوود وەربگرن. بێگومان مرۆی ئاسایی ئەو سەردەمە سەیری هاتۆتەوە لەو «گەپ» ەی مەستی ئەفەندی کردوویەتی لە جیاتی ئەوەی بە دامە و جۆرەبێنێ کاتی خۆی بگوزەرێنێ... ڕەنگە لەوەشدا مرۆکە بێ ئەوەی هەست بە خۆی بکات حاڵوباری هەڵکەوتی ئەوسای کوردی پێکابێت وەک کە [ڕەنگە] هی ئێستاش بپێکێت.

جانەوەر کە هۆشی نییە ئاسوودەیە لە کێشەی ئافرەت [هی کرێکار و میللەتی ژێردەست و... هتد] مافی ئافرەت و هەوێبارییی ئافرەت، مەلا و دادگەشی ناوێت بۆ مارەبڕین و تەڵاقدان، ئەو تێبینییەش دێتە پێش کە لە هەموو دینێک تەڵاقدان نییە، مارەبڕینیش قودسییەتی نییە کە بریتی بێت لە ڕەزامەندیی دوو لایەنی نێر و مێ بە یەکتر وەک کە قودسییەت لە مێوە کڕین و مامەڵەتی کرێی ئوتۆمبیل و... و... هتد یش نییە کە ڕازی بوونی کڕیار و فرۆشیار مەبەست بێت و بەس. لە مەڵبەندی مرۆ، تەنها مرۆ، هەندێ خۆراک و نۆشەمەنی و کەیفەمەنی لای کەسانێک حەڵاڵ و لای کەسانێکی دیکە حەرامە، تەنانەت خۆراکی حەڵاڵیش حەرام دەبێ ئەگەر کرایە بەرتیل یان دزرا...

خولاسە تایبەتمەندییەکانی مرۆ کە هۆش پێشەوای هەموویانە جیهانێکی ئاڵقەبەندی زوورخان دەتەنێتەوە بە دەوری خۆیەوە کە کار لە ژێرخان و لە مرۆ خۆی و لە خۆشی و ناخۆشی و هەموو سەروبەرێکی دەکات، بگرە لە پشمین کە دەبێ «یرحمك الله» ی بەدوادا بێت هەتا بەرپا کردنی شەڕی ئاتۆم... لەو دەوروبەرە ئاڵقەبەندەی مرۆکرد کە هی میللەتانی دوور و نزیک لە یەکتر تا بڵێی جوداوازن،

چەکوچ و داس و بەرهەم ورتەیان لەبەرەوە نایەت چونکە لایەنە لێکتر جوداکان ئەو داس و چەکوچ و بەرهەم و گەرۆک و فرۆکە بەکاردەهێنین لە ناحەزییەکە و دڕدۆنگییەکە بەو پێیە چەکوچ و داسێکی بەلای مرۆی ماددیەوە ڕەوڕەوەی مێژوو دەگێرێت دەچێتە جێی ئەو زەهرەی کە بە دەرمان دادەنرا لە نموونەی کار کردنی ژوورخان لە ژێرخان، کە بەر لە چەند دێڕێک باس کرا مەسەلەی حەرام بوونی شەرابە لە ئیسلامەتی و هەندێ تیریژی بەرتەسکی teetotalism و کەمایەتی دینی لێرە و لەوێ... ملیۆنەهای هیند و گۆشتنەخۆرەکانیش بە تێکڕایی پەکخەری مامەڵەتی گۆشتن... بەشێکی بەرچاوی تەیر و جانەوەری ئاوی و دڕندەکان [سەرلەبەری دڕندە] حەرامە لە موسوڵمان... پەڕەسێلکە بە هۆی جرەجرەکەیەوە کە گۆیا ئایەتی [اذ يتلقى المتلقيان عن اليمين وعن الشمال قعيد] دەچڕن قودسییەتی پەیدا کردوە لای ئێمە... لەکلەک بە خۆی و وەقاریەوە بۆتە حاجی لەکلەک گۆیا لە سەفەری زستانەی بەرەو گەرمێن دەچێتەوە بۆ مەککە و دەبێتە حاجی... دەبوو حیسابێک بکەن بۆ سووڕانی مانگەکانی عەرەبی کە وەها دەبێ کژی حەج دێتە هاوین، بەو پێیە لەکلەک زڕەحاجی دەردەچێت.

لە مەسەلەی پەڕەسێلکە و لەکلەک ژوورخانە کە نهۆمی دوەمی هەڵناوە، کە قودسییەتی گەڕانەوە بۆ مەککە قودسییەتی بەخشیوە بەو دوو مەلە. سەیر لەوەدایە کە جۆرەها تەیر هەن گەرمێن و کوێستان دەکەن نەبوون بە موقەددەس... لەمانەش تەیرە عەبابیلە بە هۆی شۆرەتێکی بەستوویەتی کە گۆیا ئەم تەیرە لەشکری ئەبرەهەی تەفروتوونا کرد کە هات بۆ تێکدانی کەعبە لە مەککە. ئایەتی قورئان لە بارەی ئەو هەرایەوە دەفەرموێ: «وأرسلنا عليهم طيرا أبابيل ترميهم بحجارة من سجيل» ئیتر ناوەکە مایەوە بۆ ئەم مەلە بە تەیرە عەبابیلە [طيرا أبابيل]. ئنجا ئەگەر بپرسیت لە خۆت بۆچی تەنها مامە کورد ئەو عەبایەی بەسەر شانی تەیرەکەدا دا؟ بۆچی عەرەبی خاوەن ئەسڵە وشەکان گوێی نەدا بە خەڵاتبەخشینی مەمنوونییەت لە جێی چاکەی ئەو مەلە؟ چ وەرامێک وەرناگریتەوە وەک کە کەزیی «عەیشێ و فاتمـ» ـانی خستە جێی پەلکەزێڕینە و عەرەبیش گوێی پێ نەبزووت!!

عەرەب نوێژەبارانەی هەیە بۆ ساڵی وشکان، کوردەکە وێڕای نوێژەکە «هەیاران و مەیاران، یاخوا بباریێ باران. گەنمی حەسەن و حوسێنان، هەمووی قڕبوو لە تێنان، لە بۆ ئاوی قولەتێنان...» ی کردە پاڕانەوەی ناو ئاوایی پتریش هەرزەکار پێوەی دەزرووقانەوە، هەرچی نوێژەکەیە لە دەرەوەی ئاوایی دەکرا و دەکرێ...

بۆرە دەلالەتێک لەو ڕەفتارەی کورد دەچێتەوە بۆ زێدە کەنەفتی و بێدەسەڵاتی و هیچ نەداری ئەگەرنا بۆ، زێدە لە هەموو خەلقوڵڵا، مامە کوردەی «قوتەی مل نێرکە کاردوو» پەرۆشداربێت لە پاڕانەوە؟ بەڵام مەسەلە لەوەندەدا ڕاناوەستێ! پەرۆشەکە لە بنەڕەتەوە سەر بە دین و هەژارییە، کە چەسپا و بوو بە عادەت بوو بە هۆی خۆخڵافاندنی بێئیشی و کات بەسەر بردن وێڕای ڕازی کردنی غەیب کە شەقڵەکەی بەوەدا دیارە کە گەپەکە لە دەمی بێبارانیدا دەکرێ نەک وەکوو هەڵمات و قاشۆیانی کە هی هەموو کژێکن یان هی هەموو کژێک بوون!! لەبەر تیشکی ئەم تێبینییەدا دەچمەوە بۆ میرمیرانێی فەقێ و مەلایان کە لە دەمی کۆبوونەوەی وەک موناسەبەی «إجازة» ی موستەعیدان شکڵ حکومەتێک ڕێک دەخرا و فەقێیەک دەبوو بە میر و فەرمانی بەسەر هەموو براگەورە و سەرۆک عەشیرەتاندا دەکشا.

له نووسینی کۆنترم باسی ئەم لایەنەم کردوە و گوتوومە و، ئێستاش دەیڵێمەوە، ئەو ئاهەنگەی چەند ڕۆژێکی دەخایاند ڕەنگ دانەوەی تامەزرۆیی بێ حکومەتیی کوردی بوو: لە غەیری ئەم ئاهەنگەدا، کورد هەرگیز توانای نەبوە و بەبیریدا نەهاتوە تەمسیلێک ڕێک بیەخێت دلّداریی مەم و زین، صالحی نسۆی قاوەچی و کەژ... یان دوازدە سوارەی مەریوان زیندوو بکاتەوە بۆ بەرچاوی تەماشاچییان. ئەگەر بگوترێ ئەو تەرزە داستانانە کەرەستە و مەسرەفی زۆری دەوێت خۆ هەرای میرکوڕان و میرکچانی مەشووری سەردەمی حاجی قادر لە باڵەکەتی هەتا بلّێی بە هاتوبات و کێشە و دەوامە بوو تا سەری نا بە شەڕی نێوان کوڕان و کچان و لە ئاکامدا کۆمەڵی هەمزە حیماری و مەلکەقۆڕ و داڵ واو دوو... و موستەعیدەکانی تر بلاوەیان لێ کرد و باڵەکەتییان بەجێ هێشت. [وابزانم لە بەشی دوەمی یان سێیەمی ***حاجی قادری کۆیی*** ئەم هەرایە باس کراوە]. دوایین ئاهەنگی «میر» لە کوردستانی عیراق کە خەبەری بە من گەییشتبێ لە کەرکووک و بە پشتیوانی سەید ئەحمەدی خانەقا بەرپا بوو، ئاهەنگەکەش هەر لەلایەن مەلا و فەقێیانەوە ڕێک خرابوو لە بیستەکان...

خوێنەری بەڕێز! باسی ئافرەت کە بە لای کەمەوە نیوەی ئادەمیزاد دەگرێتەوە، لە نوختە نەزەری جوداوازیی پایە و ڕۆڵی لە هەڵسووڕاندنی کاروبار و پێداویستەکانی ژیان و مانەوە و بەرەو پێش چوونی کۆمەڵان و نەتەوان تابلێی دوورە لە مەنتیقی لێکدانەوەی سادە و بێ گرێ و تەئویل کە دەبینین جارێکیان بە تەواوی کەسایەتییەکەی ڕەش دەکرێتەوە تا ئەوەی خۆی دەسەلمێنێ کە ئافرەت شەرمهێنە، جارێکیشیان دەبێتە سەرۆک وەزیران و سەرۆک دەوڵەتیش: هەڵبەت دەزانین بێ حورمەتیی ئافرەت یان هی دەستوپێ یان هی بەعزە کەسێک بەرچاوترە لە وڵاتی دواکەوتوو کە تێیدا هەموو بێدەسەڵات و هەژارێک دەکەوێتە جێگەی بنکرِی مەنجەڵی پلاو. لە حاڵەتی «بنکرِی» دا هەژارەکەش بێحورمەتییەکەی بەلاوە سەیر نییە لێشی گران نایەت، بەڵام سەیر لەوەدایە کە بابایەکی لچک و لێو لە کەسانێک بادەدات کە بێحورمەتیان دادەنێت، بەرزەپێ ڕاست دەبێتەوە بۆ «بێحورمەتێکی» دەسەڵاتی وەزیفە وەیا پارەدار بێت، بە خەیاڵیشیدا نایەت کارێکی نابەجێی کردوە. لە عەرەبی مەتەڵێک هەیە دەڵێ: «من یاخذ أمي اگول له عمي» کوردەکە دەڵێ «کێ دایکی مارە بکات پێی دەڵێ بابە» خۆش بێ و ناخۆش بێ ئەمە ڕاستییەکە لە ژیانماندا. نەتەوەی دیکەش لە ڕۆژگارانی بێ دەسەڵاتیدا هەروەها بوە... دەگەڕێمەوە بۆ قسەی سەرەتام و دەڵێم باسی ئافرەت یەکجار(٣٩) درێژخایەنە و زۆریش بە ئێش و بە ئازارە، لێرەدا چیتر دوای ناکەوم.

یەک تێبینی دەمێنێتەوە بە پەراوێزی بێدەسەڵاتییەوە [لە نێوان دەیان تێبینی ئەوتووە] دەمەوێ بیخەمە بەر نیگای خوێنەر بەلامەوە زۆر ئازاربەخشە: دەسەڵاتێکی دڕ و شەقوەشێن گەلێک پتر خاتری دەگیرێ لە یەکێکی دەسەڵاتداری بە نامووس وەیا بلیمەتێکی بێپارە لەوەشدا خەڵکەکە وەکوو مەڕ ڕەفتار دەکات کە گورگی دیت تەسلیم دەبێت، کەچی دەبوو بەپێی فام و تێگەیشتنی «مرۆ» پیاوچاکەکە و خاوەن بەهرەکە هەرنەبێ بایی شیاویی خۆی و بارتەقای شەقوەشێنەکە ڕێزی لێ بنرێت، بەوەشدا لایەنی سەلامەتیی مەرگەلی ئادەمیزادی بێدەسەڵات سوودی وەردەگرت کە حورمەتی پیاوچاکەکە پارسەنگی حورمەتی ناچاکەکەی دەدایەوە و، کوردی گوتەنی، تێیدا دەهێشتەوە... تومەز لەخۆ دەرچوونی ستەمکار،

جگە لە ئارەزۆی هێنانە دی نیازە مەزەدارەکانی، یاریدەدەرێکی گەورە لە ورە بەردانی ئاپۆرەی جەماوەر بەرانبەر دڕندەیی ستەمکار دەبینێت.

تاک و تەرایەک لە مرۆی هەژاری نەترساو، ناوناوە، پەیدا دەبن ستەمکار کۆمەیان لێ دەکات و دڵیشیان ڕادەگرێت: بەداخەوە ورەبەرداوەکان بە بێشەرمیان دادەنێن و پەندی سەرکزەڵەیی «پێ لە بەڕەی خۆت پتر ڕامەکێشە» یان لێ بەدەنگ دەهێنن و بەبیریاندا نایەت پەندی «مست لە درێشە دەگەڕێتەوە» هەیە سوودی خۆیان تێدایە. لەگەڵ ئەم تێبینییانەشدا دەبێ، بە ناچاری و بە بڕیاری واقیع، بسەلمێنین مرۆی عادەتی ئەوەیە کە قسەکانیان لێ بەڕاست دەگەڕێ و بە جۆرێکی ئاسایی و بێ مامۆستای دەرسدەر و عەزمشکێن زوربەی خەلق لە کۆمەڵی خۆمان ئاسایی حەز لە گۆمی مەندی نەشڵەقاو دەکات. تەنانەت لە حاڵی هەبوونی جموجووڵی سیاسیشدا کە خوێنگەرمەکان خەریکی شۆڕش و سەرپێچی دەبن کۆنە بێدەسەڵاتەکان مۆرکی خۆیان لە شۆڕشەکە نادەن و هەمان ملکەچی و بردەباریی جاران دەسەلمێنن و ئایەتەلکورسی [ئەگەر بیزانن] لە خۆیان و ماڵ و منداڵیان دەخوێنن... بەهەمەحاڵ پەک کەوتنی زوربەی میللەتی دواکەوتوو بەرانبەر هەڕەشەی ستەم موشکیلێکی زێدە زێدە کۆنە دەچێتەوە بۆ ئەو ڕۆژگارانەی کە سەرەتای دەستدرێژی کردن پەیدا بوە.

ئەگەر ڕاست بایە کە دەگوترێ چینی چەوساوەیە کە لە هەموو مێژوویدا خەریکی خەباتی چینایەتی بوە نەدەشیا زۆردار ببڕای ببڕای پەیدا بێت چونکە بەر لە شەش هەزار ساڵ زۆردار لە زۆرنەدار پتر چەکی شەڕ کردنی نەبوە، ژمارەشی دەیەکی زۆرنەداران نەبوە... چەکیش هەر گۆپاڵ و بەردەقانی و تیر و تیغی سادە بوە کە بۆ هەمووان بەردەست بوە، تەنانەت ئاپۆرەی زۆرنەدار [ئەگەر هەستی چینایەتی هەبوایە] دەیتوانی لە ڕۆژێکدا، لە سەعاتێکدا، زۆردار هەپروون بە هەپروون بکات. دەشێ بگوترێ زۆردار پتر لە شەش هەزار ساڵ توانیوەتی خزمەتکار ڕابگرێت و شەڕی پێ بکات لەمەشدا دوو تێبینی سەرەکی و بنجەکی هەیە قسە دەبڕێتەوە:

١- زۆردار لەپڕ نەبۆتە خاوەنی دە بەرە جووت [کە ئەوسا جارێ شار پەیدا نەبووبوون] ئەویش وەک خەڵق بەرە جووتێکی هەبوە و توانیوەتی لە ماوەی عومردا یەکێکی دیکەشی بخاتە سەر کە بەشی زۆر و ستەم ناکات.

٢- ئەوانەی کە دەشبوونە ڕەنجبەر، لای ئەو، هەر لە تاقمەی زۆرنەدار بوون... تا ئێستاش زۆردار هەر ڕەشوڕووتی پرۆلیتاریا بۆ کارە بەدەکانی ڕادەپەڕێنێ، بە داخەوە نەزەریە لە ئاست ئەو دیمەنە بەرەواژە کورت دێنێت کە دەبوو ڕەشوڕووتەکە لوولەی تفەنگ لە زۆردار بکات بەپێی «خەباتی چینایەتی» نەک فەلاحی بۆ بکوژێت.

هەڵبەتە حاڵەتی ئێستاکە زۆر جودایە لە هی پێنج شەش هەزار ساڵ لەمەوبەر، نەک لە سەرێکەوە بەڵکوو لە هەزار سەرەوە، ڕێی تێرا ڕۆیشتنی ستەمکار و هەژاریش ئەو تاکە ڕێگەیەی بەر لە هەزاران ساڵ نەماوە... سەرچاوەی پێزانین و نەزان کردنیش بێئەژمار بوە... بەڵام دیسانەوە دەبوو بەپێی فەلسەفەی خەباتی چینایەتی مرۆی بەرهەم هێن پێبەپێی هۆشپڕانی هەرگیز ڕێ نەدات بەرهەمهێنی چەوسێنەرەوە پەیدا بێت چونکە هەڵکشانی ڕێکاری ژیار بایی ئەوەی پێوەندیی هەبێ بە خەباتی

چینایەتییەوە دەرسدەری ڕەنجدەرە وەک کە دەرسدەری تەماعکارە؛ پەلەی ژیان و خۆویستیی کە بزوێنی هەموو بوونەوەرێکی گیاندارە پتر هاندەری خۆ ڕزگار کردنی نێچیرە وەک لەوەی هاندەری ڕاوکەر بێت. هەمان موعادەلەی باسکراویش چ لە دێ بێت و چ لە شار بێت [دوای پەیدا بوونی شار] باوە، بە تێبینی کردنی پەیدا بوونی چینی ناوەند [کە دەزانین پەیدا بوە وەک حەقیقەتێکی مێژوویی نەک لە فتوحاتی بیردۆزیی خەباتی چینایەتییەوە پێک هاتوە یان بە ئێمە گەیشتوە] خۆ چینی ناوەندیش وەک هی ڕەنجدەر هەمان مەنتیقی وەرزێر و زەویداری بە ملەوە دەبێ کە نەیەڵێ زۆرداری لێ پەیدا بێت... خولاسە سەرلەبەری واقیعی مێژوویی کە بوە و بەسەر چوە و ئێستا ئێمەی تێدا دەژین [من بەش بە حاڵی خۆم ٧٧ ساڵ ژیاوم لە ڕۆژگاری بەسەرچووش...] دەبوو بەپێی تێڕادیتن لە تەووژمی «خەباتی چینایەتی» سەرلەبەری مێژوو جۆرێکی دیکە بێت... دەبوو فکرەی خەباتی چینایەتی لە پزدانی مێژوو نەڕسکێ...

هەڵبەت ئەو بڕیارە زەبەللاحانەی وا لە قەڵەمەکەوە هەڵدەوەرێن گەردێکن لە مێژوویەکی بێچووی خەباتی چینایەتی نەک بە ئاسایی و بێ خەباتی زۆرینەی مرۆ دژی کەمینەی مرۆ بە تاقگەی ژیاندا هاتبێتە خوار. ئنجا، ئەی خوێنەر، ئەگەر خەباتی چینایەتی حاکمی مێژووبایە نەک هەر چینەکان نەدەڕسکان، بەڵکوو نووسین سەری هەڵنەدەدا. سەرمایە و پارە و بانک و تیجارەت و هەزاران بەڵا و موسیبەتی وەک ئەوانیش لە پزدانی کۆمەڵایەتی مردەزاد دەبوون [چاکترە بڵێم مردەزاد نەدەبوون... نەدەڕسکان] مۆسیقای بەرز و پەیکەر و مەیکەر و قەسر و کەشتی و کەژاوەی بریقەدار و چی و چی نەدەهاتنە کایەوە چونکە نەدەشیا ژیانی کۆمەڵایەتی چینێک بەرهەم بهێنێ دەوڵەمەندتر بێ لە چینی هەرە ژێر نەکا خوێنی خەڵک بمژێت... ئێمە دەبێ پشوو بدەین بە مێژوو خەوی لێ بکەوێت بۆ ماوەیەکی ئەوتۆ هاتوباتی چینە جوداکان و پارەداری و خوێنمشتن و فیزونازی ئەریستۆکراسی و قۆڕەدەماغیی شاعیر و هونەرمەندی و هونەرکاری و ئەو جۆرە پیشەی مێژووی ناپاک بە خۆی و هەموو زانست و تەکنیک و هەڵهێنان و دۆزینەوە و داهێنانی شەیتانانەیەوە بکەونە پلانی خەساندنی وەرزێر و کرێکاری چەکوچ و داس...

ئەرێ ئەی هەموو ئادەمیزاد!! ئەرێ ئەی تروسکەی هۆش!! ئەی شەیدایانی حەقیقەت!! ئەهریمەنانی پشت واقلواق! بە چاک و بەدیەوە!! ئایا چیرۆکی سەیرتر هەیە لەو حیکایەتەی پلانگێڕیی هەموو جیهانی ئادەمی دژی سۆفی بارامی وەرزێر و دەروێش مەولوودی کرێکار نەکا ڕزگار بن لە چەوسانەوە؟ من دنیا تەسک و تروسک دەکەمەوە هەتا ناکامیی پرۆلیتاریای تێدا زەق بنوێنێ بایی ئەو پایەیەی بۆ خەباتی چینایەتی مێژوویی داندراوە دەنا کارەساتی لەوە گەورەتر هێندە زۆرە نۆرە ناگاتە مەغدووریيەتی ڕەنجدەر پێوەی خەریک بین. وێڕای ئەو ڕاستیە تاڵەی کە پرۆلیتاریاش لە جغزی ئەو کارەساتانەدایە وەک حاڵەتی ئێستاکەی کوردی هەرێم یان خەڵکی ئەفغان و ناوەندی ئەفەریقا و کوێ و کوێ تێیدا دەژین...

لە بیرمە ساڵی ١٩٥٩، کرێکارێک بە جاددە [جاددەی شاری کۆیە] دا دەهات بۆ لای بازاڕ بە دەنگی بەرز ئەم بەیتەی دەگوتەوە:

له سەریان دە کەریم لە سەریان دە مەیانهێڵە
گەل و سپای مەزن لە خائینان دەپارێزی

مەبەستیشی پەڕاندنی کەللەی کوردی ناشیووعی بوو... چەند ساڵێکی دواتر ئەو خەباتگێڕە و هەزارانی وەک ئەو جێگە نەما خۆیانی تێدا بگرنەوە ئەو کوردستانە نەبێ کە «خائینان» بەرگرییان لێ دەکرد.

لەو تەرزە حاڵەتانەدا خەباتی چینایەتی بە ناچاری دەست بە دامەنی «خیانەت» ـەوە دەگرێت! دەک ماڵی شێوێ هێڕی و نەفامی، مێگەلی سەرشێواوان بەرەو چ هەڵدێرێک لێدەخورێت...؟! ئەم گومڕاییە درێژەی ئەفسانەی خەباتی چینایەتیی بەر لە هەزاران ساڵە کە نەزەریە بە دەرسدان دەیخاتە مێشکی بەستەزمانێکی مێشک بەتاڵەوە کە بەبەریەوە هەیە لە ماوەی کورتدا جێگۆڕکێ بکات و لە دوێنێی خۆی هەڵگەڕێتەوە. بە عادەت یان بە حوکمی مەنتیق سافیلکەی خواپەرست، یان هەر شتێک پەرست بێت، درەنگتر لە سافیلکەی دنیایی دەست لە باوەڕەکەی بەردەدات چونکە لە باوەڕی دینی تریفەی قودسییەت هەیە هەرچی فکرەی دنیاییە بە زەحمەتێکی دەرسدان و ڕاهێنان و تەما وەبەرنان دەنیشێتە دڵانەوە. دیندار بێ هاندان و بێ سوودی دنیایی، هەر لە ڕووانگەی باوەڕەکەوە، کە بە جۆرێک لە جۆرەکان سەر بە غەیبە، بەردەوامتر دەبێ لە سەر ئایینەکەی.

وردە تێبینییەک هەیە لێرەدا دەبێ ڕوون بکرێتەوە: باوەڕی سەر بە ماددەش کە چەسپا لە دەروون بە ئاسانی ناسرێتەوە ئیتر هەر جۆرە هۆیەک بێت لەو چەسپانەدا کاریگەر بووبێت. بەڵام و بەڵام باوەڕێکی ماددی مەزەی ڕق و کینی لەگەڵدا بێت پتر لە هی مام سەلامەتۆکە چنگاڵ لە ناخی مرۆ گیر دەکات تا ئەوەی لەناو بردنی ناحەزەکە دەبێتە کارێکی ڕەوا و بەولاتریش دەڕوات کە دەگاتە پلەی فەرمانی پیرۆز، بۆیەیە شۆڕشی سەرکەوتوو [بەتایبەتی لە کۆمەڵگەی دواکەوتوو] دەست ناپارێزێ لە کوشتن و ئیعدام کردن و چاو هەڵکۆڵین و ئەتک کردن... کرێکارەکەی «لە سەریان دە کەریم...» تاکێکی ئەو بابەتەیە...

ئێمە لە کێشەی ئافرەتەوە هاتین تا گەییشتینە ڕق و کینی «پیرۆز!» لەو ماوەیەشدا بە چەند قۆناغێکدا تێپەڕین بێ ئەوەی دەرفەت هەبێ بە درێژی و پڕ بە پێستی بابەت بە بەریەوە بنیشین لە ترسی زێدە خایاندن. دیتمان یاخود من دیتم حاڵوباری ئافرەت لە چ ڕادەیەکی نالەبارە... دەمێنێتەوە لە خۆمان بپرسین: بۆچی ئافرەت پێوەی دیار نییە نارازی بێت؟ ئەو ئافرەتەی لە ڕێی سیاسەتەوە [بەتایبەتی لە ڕێی خەباتی چینایەتییەوە، یان لە دەمی کڵپەی سۆزی نیشتمانپەروەرییەوە...] هێرش بۆ سەر ناحەزەکەی دەبات و دەکوژێت و دەشکوژرێت، بۆچی لە ئاست مافە ژێرپێ خراوەکانی بەدەست پیاوەوە ورتەی لەبەرەوە نایەت؟ هێندەی ئافرەت بردەباری مێردی دڕ و برای بێباک و لە خۆ گەورەتری چلێس دەبێت و بە سەدان و هەزاران ساڵیش نافەرمانییان لێ ناکات، بە زاهیر، دەبوو لە ئاست تێک هەڵقژانی سەر بە چینایەتی و نەتەوایەتیش خەمسارد بێت یاخود ئەو ئازایەتییەی لە ئاست پیاوی بێگانەی دەنوێنێ لەسەر شتی کەمبایەخ لێی بەدەر نەکەوتایە. بەڵێ، دەزانین مەیلی «دایکایەتی» لە مێیینەدا هێندە زاڵە لە هەموو زانێکدا بە ڕۆخی مەرگدا تێدەپەڕێت، واش دەبێ لە مەرگ ڕزگار نابێت، بەڵام دیسانەوە لە خەریک بوونی بە کاروباری خێزان و منداڵ بەخێو کردن و ئەرکی قورسی لێنان و شوشتن و

خاوێنی و خزمەتی مێرد و وردە سەرێشەی بێکۆتایی بەڕێوە چوون، بە درێژایی دوازدە مانگەی ساڵ هەتا دەمی گەیشتنی بە لێوی قەبر، ئەو مافەی لێ ڕەوا دەبێ کە بەچاوی ڕێزەوە سەیری بکرێت و دڵێ ڕابگیرێت و قسەی ببیسترێت و بۆ کەیفی مێرد هەوێی بەسەر نەیەت...

خوێنەری بەڕێز! لە دەمێکەوە بیر دەکەمەوە [بە نووسینیش دەرمبڕیوە، ئەمما بە کورتی] لە واقیعی کۆمەڵایەتیی مرۆ و بارە نالەبارەکانی و ڕەفتارە ڕەجاڵەکانی و گفتارە تفت و تاڵەکانی و کردارە گوناهبارەکانی کە بەشی هەرە زۆری ئاپۆرەی گەلە دواکەوتوەکانی تێیدا غەرق دەبن، لەو بیرکردنەوەمدا نەگەیشتوومە هۆکارییەکی ئەوتۆ وەرامی هەموو پرسیارێک بداتەوە لە بارەی مرۆوە، بۆ وەها دەکات؟ بۆ وەهای نەکرد؟ چ بوو فلانە مرۆی گێڕایەوە لە ئەنجام دانی ئەو بڕیارەی سوێندی لەسەر خواردبوو؟ بۆچی لەسەر غەدرێکی گەورە بەدەنگ نەهات کەچی لەسەر قسەیەکی خوێڕوو دەستی دایە خەنجەر؟ یەکێکی کوشت؟ تۆ لە وەکالەتی من باری وەها بەبیری خۆتدا بهێنە لە حاڵاتی مرۆ کەوا بە هیچ پێوانە و کێشانەیەکی ئاسایی ناکەوێت وەک کە ڕەفتاری جانەوەر بێ مێشک گوشین و فەلسەفە خەرج کردن بۆ بەرچاوی هەرزەکاریش مەفهوومە. جارەها لەگەڵ خۆمدا گوتوومە و دەڵێمەوە بەشێکی زەق و زۆپی کردەوەی ئادەمی هۆی ئاشکرای لەگەڵدا نییە، هەر دەڵێی کاریگەری نهێنی و نابەرچاو هەیە پەنجەیی گەنجێکی قۆزی دەوڵەمەند دەباتە سەر پەلاپیتکەی دەمانچە و کەللەی خۆی پێ دەپرژێنێ‹٤٠›.

من لە نووسینی ئەم باسانە بووم برادەرێکم چەند کتێبێکی هێنا بیانخوێنمەوە یەکێکیان تەرجەمەی عەرەبیی کتێبێکی کۆلن ویلسن بوو لە ژێر سەرناوی «طفيليات العقل». لەم کتێبەدا کە شکڵ وتووێژی یەکلاییە نووسەر هەمان ئەندێشەی من دەدرکێنێ کە چۆن گەلێک ڕووداو هەن هۆی ئاشکرایان نییە بەڵام لە قاڵبێکی [وابزانم] خەیاڵی دەڵێ: ئەو «طفيليات...» ـە کە نادیترێن مرۆ بەرەو ڕەفتاری ئەوتۆوە دەبەن نایەتە حیسابی هۆش و مەنتیقەوە.

ئێمە دەزانین وەها بوە کاری زێدە گرنگ لە هۆیەکی زێدە ناچیز ڕووی داوە بەڵام ئاغڵەب ڕووداوی ئەوتۆیی هۆیەکی زانراوی هەیە وەک ئەوەی ڕووداوەکە لە کەسێکی «گرنگ» ەوە سەری هەڵدابێت. ئیتر تووڕەبوونی مرۆی ئەوتۆ ئەگەر لەسەر توولە و تاژیش بێت دەشێ بکێشێتەوە بۆ کوشتن و بڕین. بەهەمەحاڵ دیاردەی بە ڕواڵەت بێ هۆی نامەئلووف لە جۆری خەونی ڕاست و پێشبینی و دوورەسۆسە و حالاتی یووگا و جۆرەهای هەستی ئەوتۆ لە گوماندانین و بەشێکیان بوونەتە جێی باوەڕی زانست تا ئەوەی ڕووسیای بۆلشەڤیکی مولحید دوای ئینکار کردنیان بای دایەوە سەر خەریک بوون پێیانەوە بەڵام دیاردەی ڕەفتاری نامەئلووفی بێ سەبەبی ئاشکرا و پەردەپۆش لە مرۆوە [ڕەنگە لە جانەوەریشەوە هەبێت] جودایە لەمانە چونکە ئەمیان بێ هاندەری بەرژەوەند وەیا لە ئاکامی هەڕەشە وەیا لە ناچاری وەیا لە فەرمانی بیروباوەڕەوە سواری ئیرادەی مرۆکە دەبێت و تێیدا زەرەرمەند دەبێت وەیا، بابڵێین، بێلزوم غەیری خۆی زەرەرمەند دەکات. لەوانەیشە ئەرکێکی بێ ئاکام، نە بە چاک نە بە خراپ، لەو ڕەفتار و گفتار و کردارەوە پەیدا نابێت بۆ غەیری و گۆیا بەفرە و بەگەرما دەتوێتەوە و نەبوو دەبێت.

حاڵەتی ئەوتۆ هەیە لە «ئۆگرگرتن» بە عادەتێکەوە وەیا گرفتاربوونی مەراقێکی ڕەگداکوتاو ڕوو دەدات

ناشێ یەکسەر لە عەینی مرۆکەوە دەرچێت: عادەت و مەراقەکە لە ماوەی پاش چەسپانیان دەزێنەوە بە مەراقی لە خۆیان سەیرتر: مرۆم دیتوە کە لایەکی لە دەمی ڕۆیشتن بە کۆڵاندا بە دیوار کەوتبایە دەبوو بپەڕێتەوە بۆ ئەوبەری کۆڵانەکە لایەکەی تری بەربکەوێت... یەکێکی دیکە فێر بوو پەیتا پەیتا بزۆتی ناو ئاگردانی زستانەی تێک دەکردنەوە و جێ گۆڕکێی پێ دەکردن بە نیازی چاکتر سووتانیان، ئەگەر دەستیان گرتبایە، بە شان و بە چاو و بە سەر بزۆتەکانی دەخستنەوە سەر یەکتر و ڕێکی دەخستن... گەلێک لە نوێژکەران سەبەب بە زێدە خەریک بوون بە دروستایی دەستنوێژەکە و بە نوتقی دروستی ئایەتەکان بە زەحمەت و بە ئەرک لە هەردووکیان دەبوونەوە. من یەکێکی ئەوتۆم دیتوە، لە مەلابانگدانی بەیانی تا نزیکی ڕۆژهەڵات خەریکی دەستنوێژ بوە بەتایبەتی «مسح» ی مووی...

هەزاران هەزار حاڵەتی ئەوتۆیی لە دەوروبەری کۆمەڵەی مرۆڤ خەلەل بە بەرژەوەند و بە ژیانی کامەران و بە حەسانەوەی خەڵک دەگەیەنێ چ پێوەندییەکی نییە بەو لایەنە گرنگانەی گوزەران کە مرۆ ناچارە خۆی بۆ تەرخان بکات... مەراقی کۆترەبازی وەها بوە سەری ناوە بە تەنگوچەڵەمەی ژیان و بە ناڕەحەتی خەڵکی دەوروبەر... سەیرترین حاڵەتێکی دیترابێت لەو جۆرەی پێوەی خەریکم بینووسم ئەوەیە کە هەندێ کەس چی کردوویەتی و گوتوەتی بە ڕۆژ لە دەمی خەودا دووبارەی کردۆتەوە بە مەرجێک کەوتبێتە سەر پشت تا ئەوەی شتی ئەوتۆ دووبارە کراوەتەوە، کوردی گوتەنی، سەربەقوڕ دەهێنێتە پێکەنین...

وردە حیسابی ئەوتۆیی کە دەزانم کەس خۆی پێ مەشغوول ناکات، یاخود ژمارەیەکی زێدە زێدە کەم خەریکی دەبێ، بەڵگەی خەمساردی ئاپۆرەی خەڵکە کە:

١- بەرپرسانی سیاسەت و خەبات پێیان وایە خەریک بوون بەو جۆرە لایەنەی بێبایەخی حالاتی ئەوتۆوە بریتییە لە خەساربوونی ئەرک و کات.

٢- زۆربەی ڕۆشنبیران گوێی نادەنێ مەگەر ئەو پسپۆڕانەی لە مرۆ دەکۆڵنەوە،

٣- خەڵکی کووچە و بازاڕ نازانێ بیری بۆ ئەو لایەنە ببات...

بەلای منەوە تاقمی سیاسەت، بەتایبەتی خەباتگێڕی دڵگەرم، دەبێ لە بەرنامەیدا هەبێ سەرێک لە دەرەوە و هەناوی «مرۆ» خوار بکاتەوە و نەختێکی تێڕابمێنێت و خۆی ئاشناتر بکات بە «سروشت» ی مرۆ! وا لەم چەند دێڕەی ژێرەوە دوو دیاردەی زێدە بەرچاو و بەرهۆش بە عەرزی خوێنەر دەگەیەنم کە دەزانم ژمارەیەکی کەم نەبێ لە ئادەمی بە خەیاڵیدا نایەت، خەیاڵیشی بۆی بچێت بەهەندی هەڵناگرێت:

یەکەمیان ئەوەیە کە مرۆ تەماشای ڕووی خۆی دەکات لە ئاوێنە بیر لەوە ناکاتەوە کە ئەو وێنەیەی دەیبینێت ڕوە حەقیقییەکەی نییە چونکە لای ڕاستی لەشی دەبێتە لای چەپی وێنەی، چەپیشی لە ئاوێنەدا دەبێتە ڕاست، ئنجا هیچ کامێک لە ئەندامانی کە جووت بن، وەک چاو، برۆ، گوێ... وەکوو یەکتر نین... یەکێک تەماشای وێنەی خۆی و برادەرەکەی بکات وادەزانی وێنەی خۆی دروست و هی هاوڕێکەی نا، چونکە جوداوازیی نێوان شکڵ و وێنەی هاوڕێکەی دەبینێت و هی خۆی نا...

دوەمیان ئەوەیە لە حیسابی مانگی هیجری کە دەگوترێ یەکی ڕەمەزان یان صفر یا ذوالحجەیە لە حەقیقەتدا دووی مانگە چونکە ڕۆژی پێشوو مانگ نوێ بوو بەڵام لەبەر باریکی مانگەکە و شەوقی ڕۆژ

نەدەشیا بدیترێ هەتا لای ئێوارە. وابوە لەبەر هەور نەدیتراوە ئیتر سبەی ئێوارە بە شەوی یەکەمی مانگ دراوەتە قەڵەم کەچی هی دوەمە، سبەی کە بە یەکی مانگ دادەنرێ ڕاستییەکەی سێی مانگە. واشبوە خزمێکی خۆم سبەینەی جەژنی ڕەمەزانی لە هەڵەجەی نزیک هەولێر بەسەر بردوە. دوای پڵاوی جەژن بەڕێ کەوتوە بۆ کۆیێ، کە ئێوارە دەگاتە شار دەبینێ کۆیێ بەڕۆژوە. سبەی دوەم پڵاوی جەژن لە کۆیێ دەخوات و دەڕوا بۆ بێتواتە دەبینێ جارێ بێتواتە بەڕۆژوە. سێیەم پڵاوی جەژن نۆشی گیانی دەکات.

لێرەدا مەبەستم دیاردەی سەری مانگی هیجری بوو کە هەمیشە دوەم ڕۆژیەتی ئەگەر سێیەمی نەبێ. بەڵام هەر لە پەنا ئەم مەتەڵە یەکێکی دیکەی سەیرتر هەیە کە حاڵەتی زاناکانی ئیسلام بە دەست دەقی شەرعی کۆن چەند دوورە لە مەنتیق کە دیتنی مانگ مەرجە لە بۆ سەرەتای مانگی هیجری، کە لە ٢٩ مانگ نەدیترا دەبێ ٣٠ ڕۆژە تەواو بکرێت کەچی لە هەموو دنیادا زانراوە دەرچوونی مانگ لە «محاق» بەپێی زانستی فەلەک بە ثانیە مەعلوومە و دەزاندرێ بەسەر چ وڵاتێکەوە و چ نوختەیەکیەوە تیشکی ڕۆژی لێ بەر دەکەوێت. ئەمما هەر چونکە ئایەت باسی دیتنی مانگ دەکات ئەو عیلمە یەقینەی لە هەزار چاوی بینەران ڕاستتر و دروستترە پاشگەز دەبێتەوە.

ڕێکەوتێکی بەختەوەرانەیە کە لە ئایەتی سەر بە حەج باسی حوشتر و وڵاغی تر نەهاتوە بۆ کەسانی لە دوورەوە دێن بۆ کەعبە دەنا ئەویش دەبوە فەرز (فرض)، نە گەڕۆک نە فڕۆک نە کەشتی بە هانای کەس نەدەهات... باڵە ساختەکانی «عباس بن فرناس» یش نەکەوتە گەڕ حاجی پێ بحەسێتەوە... خۆ لە ڕاستیدا کابرا نەیویست بفڕێت، هەر هێندەی کرد بە هۆی باڵی دروستکراو لە بانەوە بۆ سەر زەوی دابەزێت. بەداخەوە کلێنجەی لەسەر دانا!!

لە موناسەبەدا دەڵێم باوکم لە شایەدی دیتنی مانگ ئافرەتی وەک پیاو حیساب دەکرد چونکە دەیگوت لێرەدا هێزی دیتن حیسابە نەک لەبیرچوون کە لە ئایەتدا هاتوە دوو ئافرەت بە شایەدێک دادەنرێت تا ئەگەر یەکێکیان شتێکی لەبیر کرد ئەوی تریان بیری بخاتەوە «تذكر احداهما الاخرى». لە مەلایانی زێدە پێشڕۆی زەمانی خۆی ابن تيميّە [ئەگەر هەڵەم نەکردبێ] ڕێی بە قاضی داوە ئافرەتێک بە پیاوێک حیساب بکات، مادەم لێی مەعلوومە بیرکردنەوەی عادەتییە. دەڵێ: ئەم زێدە مەرجەی شەریعەت بۆ سەلامەتیی حوکم بوە نەک بەشێکە لە عەقیدە، کە قازی دڵنیا بوو دەتوانێ ئافرەتێک بە شایەدێک قبوڵ بکات.

لێرەدا هەرچەند کمێک دوور دەکەومەوە لە ڕچەی وتووێژەکەمان بەڵام بەچاکی دەزانم بڵێم: دەقی هەر شتێکی سەر بە حەقیقەتەوە بێ کە بوو بە دۆگما لەوانەیە ببێتە لەمپەڕ، دەشبێتە لەمپەڕ چونکە دنیا لەسەر هەلومەرجی زەمانی دەقەکە کورک نابێت، بەناچاری حاڵوبار دەگۆڕێن ئیتر یا دەبێ دەقەکان بگۆڕێن [هەرنەبێ تەعدیل بکرێن] یاخود دەبێ کۆمەڵایەتی بوەستێ. چ لە چەپ بێت چ لە ڕاست دەقی شەختەکردوو دوژمنی گۆڕانی بەرەو پێشەوەیە. بەداخەوە، صەد جاران بەداخەوە، پێڕەوانی دەقی دۆگماکەیان پتر لە مرۆی بێلایەن و بێسەواد سڕ و شەختەکردوو دەردەچن لە ئاست وشاری فراژووتنی کۆمەڵایەتی و نهێندۆزیی زانستەکان و ئامێرە سیحراوییەکان کە دەستیان لە بنیادەم ستاندوە. ئەم شەختە کردنەش نموونەی ئاووس بوونی مەراق و ئۆگر گرتن بە باوەڕ و ڕەوشتەوەی تێدایە، لە نموونەدا

دەڵێم کوردی سەر بە چەپ هەموو و میللەتێکی دواکەوتووی وەک ئەو شیرگیرەترە لەسەر عیبادەتی ستالین و پەرستنی ئینتەرناشنال و دۆگما کۆنەکانی بەر لە هەرەسی سۆڤێتستان. هۆی هەرە سەرەکیش ئەوەیە، لە ئیفلاسی دنیایی کوردستان و کورد سەرەپەتکێکی چنگ ناکەوێت بیخافڵێنێ و دڵی بداتەوە: ئەو بەدبەختە ڕێی گەڕانەوەی بۆ کوردستان لەسەر خۆی داخستوە، یاخود لەخۆوە داخراوە لێی وەک شایەری کورد گوتەنی: ئەو کچە لەو ماڵە وەعدی داوە پێم، دەرکی دەروازەی داخراوە لێم...

حاڵەتی ئەوتۆ کە ئیفلاسی زەخیرەی دەروونیی پێوە بێت و چ خۆشییەکی تێری و تەسەلێشی لەگەڵدا نەبێت نیوە مردن حیساب دەکرێت. کوردێکی شیووعی لە حاڵەتێکدا وەک کوردێکی نیشتمانپەرست حیساب دەکرێ: کە وەک کوردەکەی بۆ کوردستان بە شانازییەوە دەمرێت ئەویش بۆ ئیتەرناشینال بمردایە. نموونەیەکی ناوداری ئەو جۆرە شیووعییە لە کتێبی «كفاح واستشهاد البطل السوفيتي الكردي فيودور ليتكين» نووسینی یوری سالنیکوف و وەرگێڕانی بۆ سەر کوردی لەلایەن باقی نازێ، ساڵژمێری دەرچوونی ١٩٧٨ لەلایەن «الاعلام المركزي للپارتي الديموقراطي الكردي اليساري»<٤١> دەخوێنیتەوە کە بوو بە قوربانیی شەڕەکانی شۆڕشی بەلشەڤیکی ئۆکتۆبەر، لە سیبیریادا، دوور دوور دوور لە کاولگەی گوندەکەی خۆی لە هەرێمی قەفقاس... تابڵێی شاعیرێکی شیرن نەفەسە و تابشڵێی قوتابیی قاڵ بوویەوەی بیروڕاکانی لینینە و چەندێکی بشتەوێ زیرەک و کۆڵنەدەر و خاوێن بوە. من بۆی بە پەرۆشم بەڵام داخم ناچێ لە تەرازووی بەرژەوەندی نەتەوایەتیدا لە هەموو ڕوویەکەوە دەستبەتاڵە چونکە شۆڕشی ئۆکتۆبەر ڕۆژێک لە ڕۆژان مەرحەبای لە نەتەوەی کورد نەکردوە نە لە سەردەمی لیتکین خۆی و نە دواتر هەتا هەرەسی سۆڤێت، من گلەییم نییە لە ڕووس چونکە نە وەکیلی کوردە و نە قەرزدارە و نە بەڵێنی داوە. ئەوەندەم لە دڵدایە بلێم نەدەبوو سۆڤێتی سەردەمی لینین لایەنی ئەتاتورک بگرێت دژی کورد، تا ئەگەر بگوترێ بۆڵشەڤیزم دەترسا لەوەی دەوڵەتێکی کوردی بەتەک تورکیاوە بڕسکێ دەبێتە داروەکازی ئینگلیز ئیتر حەقی هەیە دژی بوەستێت منیش لەو هەڵوەستەی سۆڤێتستان مافی بۆرە گلەییم هەیە کە دۆستی بکوژەکەم بێت... دواتریش ستالین مەهاباد بەرەڵڵا بکات بۆ ڕقوکینی ڕەگەزپەرستانەی ئاریامیهر. ئنجا دەمێنێتەوە بلێم گروگاڵی نەفامانەی کوردێکی وەکوو من لە ئاست دەریا دەریای نووسین و گوتن و نیشاندانی ملیۆنەهای ڕووس لە بابەتی بێدەسەڵاتی و بێکەسی و بێدەرەتانیی قازی محەمەد و هاوڕێ شەهیدەکانیەتی، خۆ لە سایەی ئەمەکدارەکانی شیووعیی کورد بۆ ئینتەرناشینال هەمیشە جانفیدایی ئەوان بۆ شیووعییەتی جیهان گوناهی ڕەخنەکانی من دەسرێتەوە... ئەگەر هەموو جارانیش لە ڕەخنەکانمدا ڕاستیم نەپێکابێت هەرگیز بەلای بێئینسافی و دوژمنایەتیی سۆڤێتستانەوە نەچووم. ئەوی «إلى العظيم گورباچيف» و دوو بەشەکەی «پيريسترويكا گورباچيف» ی خوێندبێتەوە لە نووسینی من دەزانێ چەند پەرۆشدار بووم بۆ سەرکەوتنی لەو هەوڵەی دەیدا...

خوێنەر لەم سەرگوزشتەی لیتکین و ئەنجامی خەباتی بۆڵشەڤیزم کە بەر لەوەی هەرەس بهێنێ بووبوە داردەستی ستالین و بریژنێف و دەسەڵاتدارانی حیزب و حکومەت، شەبەنگی لیتکین دەهێنمە بەرچاوم کە لەودیوی جیهانی زیندوان بە چاوی فرمێسک تێدا قەتیس ماو دەنواڕێتە ڕەنجی بەفیڕۆ دراو و ئاواتی وشک بووی و عومری بابردووی خۆی و خەیاڵاتی گۆڵگۆڵیی شۆڕشی ڕەشهەڵگەڕاو و میللەتە کوردەکەی

بەهیچ حیساب نەکراو یەک تروسکەی داد و یەک گەشەی ئومێد و یەک هێمای بەڵێنەکان بەدی ناکات، بە هەردوو دەستان لە کەللەی خۆی ڕادەکێشێت و بە هاوار دەنگ هەڵدێنێ: وەی ماڵی کاولم... وەی کۆستی کەوتووم... وەی سەد کاشکی بە ڕەشەتایەک لە سەرانگوێلکی گوندەکەی کوردستانم دەمردم و دەنێژرام...!

ئەم وێنەیە و هەرچی نووسیومە و دەینووسم و تۆ و غەیری تۆ دەڵێن و دەینووسن دەنگدانەوە و ڕەنگدانەوەی دەوروبەری مرۆ و دەسکردی خوازی خۆیەتی بە چاک و خراپییەوە چ بە مێشکی داخراو و چ بە فیکری مووقلاشی بێت. ئیمکان نییە دڵ و دین و باوەڕ و مرۆڤایەتی و چوونە ئاسمان و شەپڵتەخۆری لە چەکوچ و داس و خەرەک و تەشیەوە کەوتبێتنە کۆشی واقیع... ناشێ بە حوکمی تەیارە و کەشتی و گەڕۆک و بەردەقانی و تیروکەمان مرۆیەکی کوردی سەر بە چەپ دەماری کشت بێت بە خوێندنەوەی ئەو دێڕانە، مرۆیەکی دیکەی کوردی بێ چەپ و ڕاست گوێی پێ نەبزوێت، یەکێکی دیکەی سەر بە قەومایەتی ئافەرینی لێ بکێشێت هەمووشیان لە یەک ڕێکاری ئابووری تەنگەتاو دەژین و لە یەک پلەی خوێندن و یەک ئاووهەوا هەناسە هەڵدێن... کوردێکی سەر بە دینیش سڵای لێ هەڵدەستێ کە بزانێ کابرایەک لەبەر خوێندنەوەی ئەم وتووێژە یەک لاپە نوێژی شێوانی چوە...

خوێنەری ئازیز! کەسێکی بیەوێت لە جیهانی ماددی و جیهانی سەر بە کۆمەڵایەتی [کە درێژەی بەرەژوور چوونی جیهانی گیانلەبەرە] بگات لە سەریەتی بە خوێندن و خوێندنەوە و وردبوونەوەی چەندەها ساڵ، وێڕای تەجرەبەی ئانقەست و ڕێکەوت، خەریتەیەکی سەرلەبەری بوونەوەری هەبێت لە مێشکیدا هەموو کەرت و بڕگە و ورد و درشتی لەگەڵ یەکتردا گونجاوبن و هیچ بەشێکی ناجۆر نەبێ لەگەڵ هیچ بەشێکی تری چ دوور بێ چ نێزیک، بە تەواوی وەکوو لەشی گیانلەبەران کە هەموو ئەندامەکانی هاودەنگ و هاوکاری یەکترن. ئنجا دەبێ باداتەوە سەر وردە حیساباتی «کۆمەڵ = مرۆ، تاک و گشتی» کە کاریگەری هۆشەکەی و ئیرادەیەکی دڵخوازی ئەو هۆشەی [بە ئازادی یان بە دیلی، بە ترساوی، بە پارە...] لە هەموو جیهانی دەرەوەی مرۆدا پەیدا نییە، زۆر بە قووڵی... یەکجار بە وردی... تا دەتوانێ بە ئازادی... بێ کۆمە کردن و بێ لایەنگیری شارەزای مرۆی تەنها و مرۆی کۆمەڵایەتی بێت... سیفەتی فرشتەیی ئەهریمەنی تێدا بدۆزێتەوە... نەخۆشییە نەفسییەکانی و خوە درەخشانەکانی و دەوری غەریزە بە تێکەڵ بوونیەوە لەگەڵ ئیرادەی هۆشداری... مەیلی بۆ درۆ... عیشقی بۆ ڕاستی... کەتنی هێزی زایەند... دەوری زانست و هونەر و ئیبداع لە تاکەکانی هەڵکەوتووی... سڕی و داماوی و داوەستاویی ملیۆنەها...

خولاسە چەندێکی بۆی بکرێت ئاشنای تەبیات و کاریگەرەکانی و کەم و کورتییەکانی و جۆری هەڵکردنی لەگەڵ غەیر... لەگەڵ ئاژەڵ... لەگەڵ باران و ڕەهێڵ و ئەستێرەی ئاسمان بێت و لە ئاشنایەتیەکەی زیاد بکات، چەندێکی زیادیشی بکات کەمە، تا دەگاتە ئەو پلەیەی شارەزایی لە مرۆ کە دەشوبهێتە شارەزایی دامەزان و شەترەنجزانی مەعلان و ناو دەرکردوو کە هەموو سووچ و سەروبەرێکی یارییەکەی لە بەرچاوە و داشەکانی یەک یەک بۆ ئۆینی ئوستادانە ڕام کردوە [لەچاو بابای کەمزان و ناشی لە یارییەکە کە هەست بە نەزانیی خۆی ناکات] ئیتر کە کەوتە بەر پرسیاری چۆنیەتی نیشتەجێ

کردنی کۆچەران وەیا ڕاکێشانی دڵی خەڵق بۆ پرۆژەیەکی ئابووری، کشتوکاڵی، تیجارەتی... دانەمێنێ، یاخود بەسەر باسی دواکەوتوویی کورد... سوودان داکەوت چاوی ئەبڵەق نەبێ... پێویستە لە خۆی بکاتە ئایین و باوەڕ کە کێشەی هەر ئیشکالێکی سەر بە مرۆ بێت کۆمەڵێک ئەسبابی تێکهەڵکێشی تێدایە بەشدارە نەک تەنها: بەدیی خەڵک یان تەماعی بۆرجوازی یان شەیتانیی کوێخادێ یان بەرتیلخۆریی قائمقام و حاکم یان دەستوەشاندنی جنۆکە...

کە گوترا هەژاریی خەڵک بریتییە لە زێدە تەماحی بۆرجوازی و بەس دەبێ بەبیریدا بێت ئەگەر هەموو بۆرجوازییەکان بە خۆیان و پارەیان بسووتێندرێن هەژار تێر نابێت... یەکێکی لە سەری زمانییەوە بڵێ من ئیشتراکیم بێ ئەوەی وڵاتەکەی ٢٠٠-٣٠٠ ساڵێکی لە سێبەری ژیار و دیمۆکراسی ڕانەبواردبێ و ژێرخانی پتەوی نەبێ فەرموودەکەی تاوانبارییە چونکە ئیشتراکییەت ئارەزۆ و کەیف نییە وەک جلک لەبەر بکرێت. دەتوانێ ناوی خۆی، دینی خۆی، مەفتەنی خۆی بگۆڕێ بێ ئەوەی لە مرۆڤایەتییەکەی کەم ببێتەوە بەڵام هەر وەک لە تەمەنی هەشت ساڵیدا پیاو ناتوانێ ژن بهێنێت وەیا ببێتە وەزیر هەروەهاش ئیشتراکییەت لە فراژووتنی بۆرجوازیەتی پێ دەگات، خۆ داوای شیووعییەت هەر بەجارێ جەهالەتە بۆ کورد و بلووچ و ئەفغانییەکی خۆی پێ هەڵداتەوە. دیتمان ڕووسیا بەدەست ئیشتراکیەتەوە بە کوێ گەییشت... بیستم هەیکەلی لینین لە شاری لینینگراد «پەترۆگراد» دابەزێنرا...

دەگەڕێمەوە بۆ قسەکەم: ڕۆشنبیر بەو مەرجەی نیگافرەوانی و قووڵ ڕۆچوون و بێ ترس و بێلایەنی دەشێ ڕابەری سیاسەت بێت، بە تێبینیی لایەنی ئامادەیی و وەستایی لە هونەری ڕابەریدا... ڕاستییەکەی ئەو مەرجە پشتگوێ ناخرێ لە هەرچی چالاکییەکی مرۆی تێدا بەرپرس بێت، مەبەستم ئەوەیە بڵێم وێڕای درێژی تێبینییەکانم کە هەمووی بەلای خۆمەوە پێویستن بۆ کەسێکی پێی بگوترێ ڕۆشنبیر، مەهارەتی مامەلە کردن لەگەڵ خەڵکی سەر بە سیاسەت و خەبات و ئاپۆرەی ڕەش و ڕووت و ئەهلی بازاڕ لە پێویست پتر پێویستە. کە ناڵێم شارەزای مامەلەی پیاوماقووڵان بێت، کە ئەویش هەر پێویستە، لەبەر خاتر ڕاگرتنی ئەو خوێنەرانەیە کە حەز لە چارەی ماقووڵان ناکەن... ماقووڵیش، جارێ، زەرەرمەند نییە لەو بارەی تێیدا دەژیت بێ مەرحەبای ڕۆشنبیری کەمدەسەڵات...

خوێنەری ئازیز: بۆ دواجار دەڵێم ئامادە کردنی خەریتەی باسکراو بۆ جیهانی سروشت و جیهانی زیندەوەر و مرۆ مەرجی هەرە بنەڕەتییە بۆ نازناوی: ڕۆشنبیر، ئنجا ڕابەری سیاسی و خەباتگێڕ... ئەگەر نوسخەیەکی سپیپات بوویەوە ئەو خەریتەیە لە چاوە نیوەخەواڵوەکانی سەدەها ملیۆن شەیدای تۆپێنێ و ڕۆک ئەندرۆڵ نەخشبەستووبایە، بێگومان، بەدەم باوەشکەوە خەیاڵێکی خاوی بۆ لای دواڕۆژ و چارەنووسی مرۆڤایەتی دەچۆوە. مخابنە، گۆڵێکی مەیلەو شارەزایانە لە فوتبۆڵەوانێکی ناو دەرکردوو دڵ و هەناوی ملیۆنەها ملیۆنەها گەنج و کامڵ و ڕیش ماشوبرنج و قژ بۆزبوویەوە بهێنێتە حاڵەتی جەزبەی دەروێشی، کەچی تەزووی پێدا نایەت بۆ حاڵوباری نالەباری هەموو جیهان... بۆ مەرگی سەدان هەزار قوربانیی شەڕ و برسییەتی و بێدادی... تۆ بڵێ ملیۆنەها! و بەولاتریش!! دەسا سوێند بە شەرەفی ئەم قسانەم دەخۆم خانمێکی شیکپۆش توولە ڕوحپەرەکەی خۆی بەلاوە ئەفریقا و ئاسیا دەهێنێ... سەد جار خۆی قوربانی توولەکەی بێت!

دوور له دڵگەرمی دەڵێم، هەرچەند له واقیعی بەردەستدا، ڕەنگە، من له زوربەی خوێنەران پتر چووبێتم بۆ بنج و بناوانی دیاردەی وەها بە سفتوسۆ، هەرنەبێ لەبەر خوو گرتنم بە وردبوونەوە له حاڵاتی ئادەمیزاد، هەر له مولحیدەوە هەتا فەنافیلالاکەی... هەر له فەیلەسووفییەوە هەتا هێڕ و کەودەنەکەی... هەر له داگیرکەریەوە هەتا داگیرکراوەکەی... هەر له منداڵییەوە هەتا پیری ڕۆخ لێوی گۆڕەکەی، ئیتر دەشێ من له مرۆی بێمەراقی ئەوتۆیی نزیکتر بوومەتەوە له هۆی بێباکی و بێئەندێشەیی خانمی شیکپۆش و شێتوویێتی شەیدای شەقی تۆپێنێ! دیسانەوە خۆم پێ ناگیرێ له پەرۆش بۆ خەمساردیی کەسانێکی ئیمکانی خەمخۆرییان له من و تۆ پتر هەیە. چ قەیدێ دەکا کە خانم بۆ خاتری سەلامەتیی قاچی سەگەکەی کە ئاودز بووبێ چەکی سپی بۆ پزیشک ئیمزا بکات، ئەگەر بە دڵیدا بێت هەتیوێکی نەخۆش چارەسەر بکات... برسییەک تێر بکات: گوتم بە دڵیدا بێت نەک خوانەخواستە ئەرکەکە بە ملەوە بگرێت... له قسەکەشم پەشیمان نیم، بەزەیی بۆ مرۆی تەنگەتاو چاکترە له بێبەزەیی، بێبەزەییش سەلامەتترە له ئازار دان. دەگەمە ئەوەی بڵێم مازۆخی بەشەرەفترە له سادی!

ئەگەر نیگای مرۆی عادەتی بۆ ئەم وردە حیسابانە بانەدرێتەوە کە دەزانین ژیانی ملیارەها ئادەمیزادی عادەتی بریتییە له خەرمانی ئەو بۆرە وردیلانە، گەلێک هەل و دەرفەتی پێکەوە هەڵکردنی ئادەمانە و ژیرانە له دەست دەچێت، زۆر جارانیش تێکهەڵقژانی بێلزوم بەتووشەوە دەبێت. ئەوەی ڕاستی بێ مرۆی هەوراز، مرۆی عادەتیش له هەست نە کردن بەو وردیلانە ڕاهاتووی کەمتەرخەمی دەبێت له کاری بایەخدار و له ئاست مرۆی هەڵگری بەرپرسایەتی، چ له سیاسەت چ له ژیانی نێو خێزانی چ له ڕەفتاری سەر بە کۆمەڵایەتی بێت. دەبێ بزانین ئێمەی نەداری دەسەڵاتی فەرمان و تێراخوڕین کە بەلای کەمەوە ٧٠٪ ی سەرژماری نەتەوە دەبین هەر ئەوەندە هەستی هێز و دەسەڵات دەکەین کە خاوەن دەسەڵات کاری پێمان دەبێ. لەتەک ڕووداوی گرنگی شۆڕش و جەنگ و فیداکاری و شاڵاو و هەڵاتنیش خاوەنی ١/١٠٠٠ ی هیچ شتێک نین [دەشێ له بیری خۆت ببەیتەوە کە شەڕ و شۆڕش عەیارەی ڕەفتار و کردار بن چونکە حاڵەتی هەمیشەیی نین. ئنجا ئەگەر هەمیشەییش بن هەر بە جارێ مەودا نادەن بە تۆ و من ناڕازی بین یان خاوەن بیروڕای...] ئیتر دەمێنێتەوە ئەو کاروباری وردیلە کە هەوڵ بدەین حەسایەوە بین له سێبەریدا. بەڵێ دەزانم، تۆش دەزانیت، ڕووداوی زەبەللاحی وەک شەڕ و شۆڕش دەسکردی زلهێز و خاوەن بڕیاری سیاسەتی ئاشتی و شۆڕشە... دەشزانم لەگەڵ بێدەسەڵاتیمان، بگرە لەبەر ئەو بێدەسەڵاتییە، پێمان ناکرێ له ئاگری بەدوور بین [له حاڵەتی باری ئێستاکەی کوردستانەکەمان، ٢٠-١-١٩٩٧ ز، خۆمان بەشێکین له ئاگرەکە] پێشمان نەدەکرا مەنعی بکەین، مەنعیش کرانایە لایەنێکی دیکەی ناکورد سواری ئیرادەمان دەبوو...

ئیتر کە ئەمە حاڵمان بێت لزوم نامێنێ بە بێباکی لەتەک یەکتردا نەختێک ناڕاحەتی بخەینە بان ئەرکە پشتشکێنەکە وەک کە مرۆی دیندار دوو ڕەکعەت سوننەت دەخاتە سەر چوار ڕەکعەتی نوێژ. جا ئەگەر بگوترێ ئەو درێژەدانە له کاری وەها بێبایەخ چ سوودێکی هەیە بەرانبەر هەڕەشەی زلی وەک شەڕ و ڕووداوی زێدە گرنگی وەک شۆڕش و چارەنووسی مرۆ و بەرەوپێش چوونی مرۆڤایەتی، دەڵێم: ڕەخنەی ئەوتۆییش چ دەردان تیمار ناکات. نەک ئەوەندە و بەس، کەسێک ئاخنابێت بە گرمە و لرمەی کاری زل کە

بەزۆری لە ئاکامی خەسڵەت و کردەوەی نائادەمانە روویان داوە هۆیەکیش لە هۆیەکانی رووداویان بایەخ نەدان بوە بە وردیلەکانی ناوەرۆکی ژیانی ئاپۆرەی خەڵک، ئائەو کەسە لە هیچ رووییێکەوە بەکەڵکی ئادەمی نایەت. خۆ لە مەیدانی رابەرایەتیی بزووتنەوەی سیاسی، کە شۆرش لووتکەی سیاسەتە، هەر بەجاریّ قوماربارز دەبێت. قوربەسەر ئەو خەڵکەش کە مرۆی ئەوتۆیی دوولینگە بەسەر ملیاندا بهێنێت چونکە بە هەموو مەزهەبان دوورە لە ئازار و ئەندێشەی بێدەسەلاتان. ئەو عیفریتانەی دەبن بە سەرۆکی شۆرش و دەوڵەت و رابەری سیاسی لەو تەرزانەن نووزەی نەخۆش نابیەن!

بەداخەوە نموونەی ئەو عیفریتانە لە جیهانی سێیەم زۆرن... گوێش نادەنە شەپۆری تازیەی شەهیدی جوانەمەرگ... ئێستا بەسەر قسەیەکی زلدا دەکەوم: ئەو نەتەوانەی لە گۆمی بێسەوادی و نەزانی و ئەفسانە و هەستی سرِ مەلە دەکەن، هەرچەندە لە کۆتایی سەدەی بیستەم دەژێین بەلام وەها پشتەوگاز بوونەوە لە ژیاری سەردەم خزمایەتییان نەماوە لەگەڵ نەتەوە پێشکەوتوەکان... تاران لە رووناکیی زانستی نویّ تا ئەوەی دەتوانم بیّ کۆمە کردن بلێم لەوە دەرچوون پێیان بگوتریّ «نەخۆش» چونکە بەراستی خۆیان نەخۆشین واتە گرفتاری خۆیانن نەک تا و لەرز یان زگێشە و زوکام...

هەتا جیهانی پێشکەوتوو هێندە پێش نەکەوتبوو لە ئاسۆی دیار ئاودیو ببن و لەبەر چاوان نەمێنن، زمانێکی مامناوەنجی هەبوو پێشکەوتوو و پاشکەوتوو لێکتر تێبگەن. وا گەییشتینە دەورانێک دەبیّ تەرجومانێک هەبیّ لەبەیندا قسەی هەردوولا تەرجەمە بکات، تەرجومانیش پەیدا نییە. خۆ ئەوەی راستی بیّ، زانست و هونەرێکی کەوتە ئەودیوی ئاسۆی پێی دەچنە ئاسمان ناشیّ تەرجەمە بکریّ بە زمانێک ئاپۆرەی بێسەواد و نیوەخوێندەواری پیّ حاڵی بکرێت لە حاڵێکدا بەشێکی زانستە بەرزەکان بە کۆمپیوتەر شەرح دەدرێت. دەڵێن بەر لە صەد ساڵێک ئاغایەکی کوردی سەر سنووری کوردستانی عیراق [ئەوسا هی عوسمانلی بوو] چوە سەردانی حاکمێکی ئێران... ناوەکەی پرسی و ئەزبەری کرد. کە چوە ژووری حاکمەکە گوتی: چۆنی موزەککەرەگەورە؟ تومەز ناوی «مظفر الدولة» بوو... حاکمەکە بەخێری هێنا بە وشەی «مەرحەبا». ئاغا گوتی حەبام لەبیر کرد دەنا بیّ حەبا نەدەهاتم... بروا دەکەم ئەم زمانەی سلاو و خۆشامەدی گەلێک گەلێک ئاشناترە بۆ بەر گوێی ئاخێوەر و بیسەر هەرچەند لە یەکتریش نەگەن، لەچاو نەبوونی زمانی ئاخاوتن لە نێوان کۆمپیوتەر و مرۆی بێسەواد.

لێرەدا تێبینییەکی راڕەویم بە دڵدا دێت نەختێک دڵدەرەوەیە بۆ دەروێشی هۆی بەرهەم کە دەبینین کۆمپیوتەری ئالەت لە دروستکەری ئالەتەکە وردبێوتر و بێهەڵەتر و لە زوربەی حاڵدا بیّ یارمەتی لەوەوە مرۆکە پەککەوتەیە بەلام چ فایدە! ئاخ و سەد داخ لەبەر دوو خاڵی ئێسکقورس و بێئابروو: یەکێکیان ئەوەیە کە مرۆ خۆی ئالەتەکەی دروست کردوە. دوەمیان ئەوەیە کە ئالەتەکە سەکەت دەبیّ مرۆ چاکی دەکاتەوە، خاڵێکی دیکەی بێشەرمیش سەرقوت دەکاتەوە و دەڵیّ، مرۆ بە ئالەتی ئاخر مۆدێلیش رازی نییە، خەریکی هی چاکترە... بە دەست خۆم نییە هەتەلۆکەکم بەبیردا دێت لەگەڵ گەشتی بەرەو پێش چوونی زانست مەیلەو خزمە. دەڵێن جارێکیان مانگ گیرا، کابرایەکی سافیلکەی ناو شاخ و کێوان گوتی: ماڵی شێویّ سبەینان لەو سەری دەیگوت قوت، ئێواران قوت، هەر قوتەقوتی بوو! زانیم بەلایەکی

بەسەر دێ... مرۆش خەریکی قوتەقوتی پێشخستنی ئامێرەکانیەتی. دەترسێم ڕۆژێک لە ڕۆژان لێی هەڵگەڕێنەوە و پەلکێشی بکەن بۆ پۆلیسخانە... ڕەنگە ئالەتەکان نان و ئاوی بۆ ببەنە بەندیخانە!!

یەکێک لەو یارمەتیدەرانەی مرۆ بۆ ئاسان کردنی ڕاپەڕاندنی کاروباری گوزەران، لە دەمێکی زۆر کۆنەوە، بەدیی کردنی هاوچوون بوونی هەندێ ئەرکەکانی کە دەشێ تاکەکەس تێکیان ببەستێت و بەجارێک لێیان ڕەها بێت یاخود هەندێ ئەرک دەشێ کۆمەڵ تێیدا بەشدار بێت. ئەویش دوو جۆرە: یەکیان کاری سەختە بە تاکەکەس ناکرێ. یەکی تریان کاری دەوامەدارە‹٤٢› [وەک دروێنە] کە ئەگەر هەر کەسە لەلای خۆیەوە مل لێ بنێ سەر دەکێشێتەوە بۆ نارێکیی هەوڵی تێکڕایان، ئیتر کەوتنە سەر باری هاریکاری. ڕاستییەکەی گیانی هاریکاری وزەی ڕەنجدەر فرەتر دەکات تا ئەوەی بەتەنهایی خەریک دەبێت. بێگومان تێبینی کردنی جوداوازیی «ڕەشەوڵاغ – گا» لە «خوردەمال – مەڕو بزن» گاوانی جودا کردەوە لە شوان. هەروەها ئێستر و بەرزە و کەری کرد بە ڕەوە وەک کە گاڕان و مێگەل، هەر یەکەیان سەربەخۆ بوون. باوەڕ دەکەم ئەم ڕێکخستنەی وا سەرەتای لە دەورانی هەرە کۆنی «کۆمەڵایەتی» و لەگەڵ پەیدا بوونی گوند [با بڵێین سێ چوار ماڵ] خۆی سەپاندوە و تائێستاش لە وڵاتی دواکەوتوو، تاڕادەیەک، دەستوورە.

ئەم ناچارییەی بۆ بەرێوەچوون کە دروێنەی کۆمەڵی سەپاند و گا و یەکسم و خوردەماڵی لێکتر جودا کردنەوە، زووتریش بە ماوەیەکی کورت، گوندی ئافراند [نموونەی دیکە زۆرن لەم بابەتە، لزوم نابینم درێژە بە ئەژماریان بدەم – ئەگەر بە دیاردەی «ژن و مێردایەتی» بە مارە و تەڵاق و بێ مارە و تەڵاقەوە خەریک بین ڕەنگە بە ئەرکی وەڕەسکەر لێی بە کۆتایی بگەین، یان نەگەین...] خەست بوونەوەی گۆڕانکارییەکی مرۆڤانەی بەرەو پێش چوون و لێکترازانی لە خێزانی چمپانزی و گۆریللا... کە بەپێی کتێبی Peking Man «مرۆڤی پەکین» – لە بڵاوکراوەکانی پارتی کۆمیونیستی چینە، ساڵی ١٩٧٥ دەرچوە – بەر لە بیست میلیۆن ساڵێکەوە لە کاردایە [لاپەڕە ٢٢ ی کتێبەکە]. بەڵام کتێبەکە ڕادەگەیەنێ کە بەر لە چل هەزار ساڵێک مرۆ بوو بە خاوەن ئادگار (ملامح) و خاسیەتەکانی ئەمرۆکەی و بەر لە دەهەزار ساڵێکیش تیر و کەوان و تەپکە و ڕمب قولابە ئێسکی ڕاوەماسیی بەکار هێناوە.‹٤٣›

ئەم دیاردەیەی داسەپانی هاریکاری و تێکبەستنی ئەرکی هاوچوون بەرهەمی سەلیقەیەکی سروشتییە بە شێوەیەکی ڕێکتر لە هێندێ شێوەی هاریکاریی نێوان بەشێک لە جانەوەراندا، خۆ ئەگەر مرۆی بەر لە چل هەزار ساڵ و پێشتر و دواتریش ئەو ڕێگەیەی هاریکاریی و ڕێکوپێکیی هەوڵدانی نەگرتبایە بەر دەچۆوە ڕیزی گۆریللا دەشبوە بەڵگەی نەبوونی «هۆش» [دەزانم ئەگەر هۆش نەبوایە ڕێی ئەو قسەیەم نەدەهات باسی بەڵگە بکەم، قەڵەمیش پەیدا نەدەبوو بەسەر کاغەزەوە نەخشی نووسین بکات، کاغەز و نووسینیش نەدەبوون...]. سەرەڕای ئەم ڕاستییە، دیاردەکە، ڕاستییەکی دیکەش دەسەپێنێ کە بەرەوپێش چوون و بەردەوام بوونی مرۆ لە مەیدانی پەلەی ژیان بەند بوە بەو هاریکارییە: نەدەشیا مرۆ وەک ڕێوی و کەروێشک خۆی و ژنێک ژیان بەسەر ببەن و منداڵ بەخێو بکەن کە گەورەبوون لە خۆیانیان بکەنەوە وەک جانەوەری زاوزێکەر بەچکەکانیان دەرەتێنن.

بەڵێ دەزانین دوای قەوغابوونی کۆمەڵگەی مرۆ و پەیدابوونی مامەڵەت و سوود و زەرەر کێبەرکێ

کەوتە نێوان خەڵکەوە بۆ زێدە پاروو، بەڵام دیسانەوە گیانی هاریکاری یاریدەدەری گەشەی ژیان بوە: ئەگەر مونافەسە و تەناقوز و یەکتر خواردن بناغەی شەخسییەتی مرۆ بوایە کۆمەڵگە و کۆمەڵایەتی لە رەحمی رۆژگار نەدەرسکا، بەو مانایەی کە وەکوو رێوی و هەرس و پڵێنگ ماوەی بەردەوام بوونی نەوعیان ئاشکرایە مرۆ ئەو دەرفەتەی نەدەبوو هەرنەبێ لەبەر پێستی نەرم و بێتووکی کە بەرگەی چەنبۆڵەی دڕندە ناگرێت... دەمێنێتەوە هۆشەکەی: ئائەو هۆشەی نەتوانێ بۆ مەبەستی هەوڵی مانەوە و پەلەی ژیان مرۆ بخاتە سەر رێبازی هاریکاری و پێکەوە ژیان و بەردەوام بوونی نەسلەکەی چ بایەخێکی دەمێنێ لە زەمینەی خۆ دەرباز کردن بەرانبەر کەڵبە و چەنبۆڵە و هێز و چوستیی دڕندەکان!

تا رۆژگاری سەردەم، کە من لە چەند رۆژێکدا هێندێک لاپەڕە رەش دەکەمەوە چارەنووسی بنیادەم بەندە و بەند دەبێ بە هاریکاری و رێک کەوتن و لێکتر راوەستان و بەزەیی و داد و ئازادی و کە ئەمانە هەمووی کەرەستەی سەرەتای ژیانی ئاسایی و سافیلکەیە، کۆسپی هەرە زلی بەر هەنگاوی تێکڕای مرۆ بەوەدا هەموار ناکرێت خەڵکی کووچە و بازاڕ و ئەفەندی و توجاڕ و ملیاردێر و عەمەلە و وەرزێر لە رۆژی جەژندا قۆڵی یەکتر ماچ بکەن و «عەییامی شەریفت لێ موبارەک بێ» ڕامالی بناگوێی یەکتر بکەن چونکە هەڕەشەی کوشندە و قڕتێخەری مرۆ، وەکوو عیفریتی ناو گومگومە، وا لە سمینی توێژی ئۆزۆن و تەقینەوەی بۆمبای نەوەوی... و چەکی بەرەو پێشترچووی دواڕۆژدایە.

زۆر بە سەیری، رۆشنبیرە ماددیەکان کە تایان دێتێ لە خەیاڵی مەغدوورییەتی کرێکار و وەرزێر بەدەست پارەدار و مڵکدارەوە [خۆ منیش و غەیری منیش هەوڵ دەدەین و دەدەن رەنجدەر بە مافی رەوای خۆی بگات چ مەعنەوی بێت و چ ماددی] ئەمما هیچ پەروای نەبوو، رەنگە ئێستاش نەیبێ، لە خۆش کردنی ئاگری نێوان جیهانی سەرمایە و ئیشتراکیەت لەگەڵ هەبوونی شیمانەی گۆڕانی شەڕی تەقلیدی بە ئاتۆمی و نەوەوی، خۆ ئەگەر شەڕەکە لە سنووری تەقلیدیشدا هەڵگیرسابایە هەر پێویست بوو هەوڵی مەنع کردنی بدرێت ئەمما نەک لە رێی بزووتنەوەی ئاشتیخوازییە بێناوەڕۆکەکەی کە بریتی بوو لە نازوفیزێکی شانۆگەرییانە و ڕاکێشانی مرۆی سافیلکە بۆ بەهەشتی کەم دەرامەدی ئیشتیراکییەتی سۆڤێتستان و ڕاکێشانی بۆ بەشداری کردن لە پێدا هەڵگوتن بە سیاسەتی سۆڤێت دژی رۆژاوا. دواتریش دەرچوو هەموو گەلانی ئەورووپای رۆژهەڵات خەفەکراو و دەستبەستراوی رووسیای میراتگری قەیسەرەکانن ئیتر لە دەرفەتدا بە کۆمەڵ لەو بەهەشتە بێ درەخت و حورییە دەرچوون بۆ جەهەندەمی سەربەخۆیی!!

کەسێکی لە خوێنەران سەریشی بە «إلى العظيم غورباتشوف» و دوو بەرگەکەی «بیریسترویکا غورباتشوف» دا گرتبێت دەزانێ من چەند بە پەرۆشم بۆ سەرکەوتنی ئەو کابرایە [دەبێ بڵێم «بە پەرۆش بووم»] – واشدەزانم ئەو رەخنانەی لێم گرتوە لە چوونەوەی بۆ لینین و ئیشتیراکییەت کە گۆیا چاری تەنگوچەڵەمەی رووسیا دەکەن، لە حاڵێکدا تەنگوچەڵەمەکە هی ناواقیعیەتی ڕاڕەوەکەیانە، رێم دەدا بڵێم ئەگەر ئەو سیاسەتەی گرتبایە کە لەو نووسینەدا بەباشم زانیوە زەرەرەکەی کەم دەکردەوە، هەرچەندە دەزانم چی نووسیومە نەگەییشتۆتە ئەو چ جایی خوێندبێتییەوە. [دەزانم سەفارەتی سۆڤێت لە بەغدا «إلى العظيم...» ی تەرجەمە کرد بۆ رووسی و هەناردی بۆ وەزارەتی کاروباری دەرەوەی رووسیا، بەو

حاڵیش نایەتە دڵمەوە سەری پێدا گرتبێ. لەوانەبوو ئەگەر محمد حسنین هیکل نووسەربایە بە مجێزەوەی دەرس کردبایە...].

ئەو مەیلەی «هاریکاری و رێکخستن» لەلایەن مرۆی بەر لە دەیان هەزار ساڵ کە جارێ مڵکداری و پاشەکەوت کردن و چەوساندنەوە پەیدا نەبووبوو لە هەموو قۆناغەکانی دواتر تا ئیمرۆکەش بەردەوامە و هێندەی ئەوساش، بگرە پتر لەوسا، پێویستترە چونکە لە ڕەوتی هەزاران ساڵەی بەرەو پێش چوونی مرۆ، بە هەموو باری لەبار و نالەبارییەوە... بەو قەوغای ملیارەهای... بە هەزاران زمان و دین و نەرێت و خواروژووری پلەی ژیاریەوە کە مێشک لە تێوە ڕامانیان هێرِ دەبێت، جۆرەها جۆرەهای بێ ئەژمار لە دەرد و تەنگوچەڵەمە و هەڕەشە و قاتوقڕی و شەڕ و نەزانی و گەمژەڵی پەیتا پەیتا لە زیاد کردندان کە چ پێوەندییان نەماوە بە سادەیی و تەنکیی و کەم ژمارەیی دەردی کۆنە مرۆی بەر لە هەزاران ساڵی ڕابردووەوە. ئنجا کە ڕابمێنیت لەو چارەسەر کردنانەی دژ بە یەکتر کە ڕابەرانی بیروباوەری تیژڕۆ بەکاری دەهێنن لە ملانێی یەکتر بەزاندن بۆ پێک هێنانی «بەختیاری» و ئاسوودەیی هەر ئەوەندەت بۆ دەمێنێتەوە دەستەوەژنۆ ڕاقەنێیت و شێوەن بۆ مرۆڤایەتی بکەیت چونکە، بەڕاستی و پاتەوپات، دیمەنەکە هاواریەتی کە دەردەکە بێدەرمانە، یاخود جارێکی دیکەش بڵێمەوە، مرۆڤەکە خۆی بۆتە دەرد!!

ئنجا ئەگەر ئەم ڕەشبینییەش [کە واقیعبینییەکی بێ مەرایی‌یە] بپێچینەوە و کۆمەڵگەیەکی ژیر و کامەڕان بکەین بە عەیارە دیسانەوە ناچارە بۆ ڕاپەڕاندنی جۆرەها چالاکیی پێویست دەست توند بکات لە «هاریکاری و رێکخستن» و تێیدا ڕژدبێت نەک خەمسارد، ئیتر دەبێ کەسانی کارامە پەیدا بکات بۆ گێڕانی مەکینەی دەوڵەت و کۆمەڵ هەر لە سەرۆکەوە هەتا دەگاتە زبڵڕێژ. حاڵەتەکەش بەردەوام و ناچاری دەبێ تا ئەو رۆژگارەی مرۆ دەگاتە پلەیەک لە بەرەوپێش چوون ئالەت تێیدا فەرمانی سەرشانی مرۆ دەبینێت. ئالەت بڕیار دەدا لە دادگە... ئالەت چێشت لێ دەنێت... ئالەت هاتوچۆی ناو شەقامان ڕێک دەیەخێت... ئالەت ئەندازەی ساختمان دەگرێت بەپێی مەبەست... ئالەت تەنسازیت تاقی دەکاتەوە... هتد. پێی ناوێ بڵێم، لەو پلەی وا بەرزدا تاوان و نافەرمانی و قۆڕەدەماغی بەسەر خەڵکەوە و لە یاسا دەرچوون بنەبڕ کراوە دەنا دنیاکە دەبێتە دنیای بەدکار و دەروون نەخۆشان.

بێگومان، ئەگەر دەروونمان نەخۆش نەبێ وەیا لە ڕێی لاساری وەیا پەرۆش بۆ «شۆڕشگێڕی!!» و خستنەگەڕی شەڕی چینایەتی و قڕتێخستنی چینی نارەنجدەر (و داهێنەری جوانکاری و زانستی ناپرۆلیتار) دەوە نەبێ هەر کۆمەڵگەیەکی لە تەمەنی «هەرزەکاریی سیاسی» تێپەڕیبێ بە خۆی ڕەوا نابینێت شەرە چەپەڵۆک بکاتە یاسای چارەسەر کردنی کێشەی «مافی مرۆ». هەڵبەت جیهانەکەی خۆمان، هی سێیەم... دوای بیست... جارێ ماویەتی بە خەیاڵیدا بێت شتێک هەیە بۆ تیماری برینان پێی دەڵێن «مەسڵەتی» و تێک گەیشتن، وا تازەبەتازە بادەدەینەوە سەر خەفە کردنی ئافرەت لە «حریم» دا، بە زەبری چەقۆ و دەمانچە و نارنجۆک!

جا ئەگەر قسەمان ڕووبەڕووی مرۆی عادەتی بێت حەقمانە، بگرە لەسەرمانە، بڵێین فەرقێکی ئەوتۆ نییە لە نێوان چارەسەریی «برینکاری» و چارەسەریی «دەردەکانی کۆمەڵایەتی». هەرچی تەجرەبەی زێدە

ئاشکرا و بەرچاو هەیە لە ماوەی سەد ساڵی ڕابردوودا دەسەڵمێنێ کە کوشتن و بڕین و توندی و نەڕەنەڕ هەرگیزاو هەرگیز نەپەرژاوە و ناشپەرژێ «نان و حەسانەوە» بەرهەم بێنێ.

بەداخەوە خەباتگێڕانی کاری دنیایی بارتەقای موجاهیدانی ڕێی قیامەت هەموو کاری نارەوای خەفە کردن و ڕێی تەسک کردنەوە لە ڕووی مرۆی ناپرۆلیتار، تائێستاش، هەر بەچاک دەزانن: بابای سەر بە باوەڕی ژیانەوەی دوای مەرگ، لە باوەڕدا، بەهەشتی داناوە بە پاداشتی موجاهید و جەهەنەمیش بۆ غەیرەدین. هەرچی بابای دنیایی سەر بە سیاسەتە، چەندا وەکوو تەجرەبە نیشان دەدات کە بەرنامەی کوشتن و بڕین بەختەوەریی نەزاوەتەوە، تائێستاش سوورە لەسەر قاڵ کردنەوەی گەل بۆ چینی پرۆلیتاریا، لەوەشدا بەشێکی فەلسەفەکەی بریتییە لە پەرۆش بۆ ڕابردووی خۆی کە ئەگەر توند و تیژی و شەڕی چینایەتی نەمێنێ ڕووت دەبێتەوە چونکە زوربەی تیژڕۆیەکان مرۆی عادەتی و پرشنگنەدارن، ئەگەر زمانیان لە هەڕەشە ڕاوەستی ئیفلاس دەکەن. ئەو شایەدیەشیان بۆ دەدەم کە لە نێوان تیژڕۆیە عادەتییەکاندا ژمارەیەکی زۆر بە دڵ دەکۆشان و زەرەرمەند دەبوون [و دەشکوژران].

تەنها لە تەجرەبەی شیووعیی عیراق کە فەهد ئیعدام کرا و حیزبەکە لەبەر یەک هەڵوەشا زۆر کەسی چالاک و ناچالاکیان ڕمان... وادەزانم کاس بوونی ئەندامانی حیزب لەو تەجرەبەیەی یەکەم نوشوستیی وەها گرنگ، کە پێشتر نەیاندیتبوو، ورەی پێ بەردان... دەبێ بڵێم یەکێک لەوانەی دوای هەرەسەکە و عەزابەکە و چەکمەسەرییەکە خۆی گرت کەریم ئەحمەد بوو کە دەستی دایە کەرەستەی عەمەلەیی و ملی نایە خۆژیاندن...

ئەم قسانەی سەر بە توند و تیژی و خەباتی خوێناویی چینی پرۆلیتاریا کە دەورانی بەسەر چوە لە وڵاتی پێشکەوتوو، لەتەک باری سیاسیی کوردەوە هەر بەجارێ و لە هەموو ڕووەوە، وەک چالاکییەکی سیاسی، قسەکان جێیان نابێتەوە و بێگانەن، ئەوەندە نەبێ کە بەسەر زاراندا دێن وەک کە حیکایەتی ئەرسەلان شەوی زستانی پێ ڕادەبوێردرا بێ ئەوەی کەس بەتەمای شتێکی نرخدار بێ لێی. خاکی کوردستان لەتلەت و پەتپەت و میللەتە هەژارەکەی بێ دەرەتانی و دیلی ٢٥٠٠ ساڵەیی تاکە یەک مەرجی ئەو خەباتە چینایەتییەی لێ پەیدا نییە کە لە نەزەریەدا خەباتەکەی پێ ڕەوا دەبێت [زانیشمان وڵاتی پێشکەوتوو، لەگەڵ هەبوونی مەرجەهای نەزەریە، خەباتی خوێناوی ڕەش کردەوە].

چەندی بمەوێ لە کاولگەی کوردستان سەرەداوێک بدۆزمەوە خەیاڵی ئیشتیراکییەت و شیووعییەتی پێوە لێدەم بۆم نالوێ. دامنا مەرجی «شۆڕش» لە خەباتی چینایەتیی کوردستان ڕەش کرایەوە و ڕێگەی هێمنی و یاسایی گرتە بەر، ئائەو خەباتە دەست بۆچی درێژ دەکات لە سەروەت و دارایی و ژێرخان و پیشەسازی و زانست و تەکنیک و چی و چی کە ناویشیان نازانم، تاکوو نییەتی میللی کردنی (تأمیم) ی لێ بهێنێ مەگەر بەو نییەتە کە بۆ نوێژ و ڕۆژوو بە زار و دڵاندا دێت و هیچی تێناچێت و سەلکە سیرێکی ڕزیویشی لێ بەرهەم نایەت.

ئنجا تەگەرەی مەیلەو بەگزادانە دێتە پێش کە بریتییە لە نەبوونی حکومەتێکی کوردیی سنووردار و خاوەن یاسا، شیووعییەت وەیا ناشیووعییەت وەیا گەپی منداڵانەی تێدا بخرێتە کار. دەمێنێتەوە

شیووعیی کورد لە پەنا و پەسیوی دڵە دۆڕاوەکەی بۆ ئینتەرناشنال تارمایی ئومێدێکی پووچەڵی بە تێک بەستنی خەباتی کورد بە خەباتی پرۆلیتاریای حکومەتی بێگانەی کوردەوە، بە دڵدا بێت و مێشەکزە لە لووتی کورد دەرکات تا ڕۆژی مرادان، بە خێر و سلامەت، ئینتەرناشنال سەرلەنوێ گەشە دەکاتەوە... «بزن شیردا بۆ داپیردا داپیر کلکەقوڵەی وێ دا...» دەسا سوێندی لەسەر بێت بزنیش شیر بدا و ئینتەرناشنالیش گەشە بکاتەوە شیووعییەتی حکومەتانی حاکم بەسەر کوردەوە ڕازی نابن کورد دەنگ هەڵێنێ بۆ مافی خۆی... لە «ماف» دەگەڕێم: ئەو جۆرە شیووعییەتەی وڵاتی چاوبرسی، سکبرسی، هەموو ئەندامێک برسی، نایەڵێ شیووعییەتی کورد دەسەڵاتی هەبێت بوێرێ بڵێ کوردم و شیووعیم... سەیریشت بەم قسەیەم نەیەت چونکە کوردە شیووعییەکە بەر لە دەیان ساڵ «کوردایەتی» ی تاوانبار دەکرد نەک یەکیەتیی بزووتنەوەی ڕەنجدەران لەو وڵاتانەی کوردی تێدا دەژیت کەرتک بێت، یەکێکیش لە ئەدەبییاتی شیووعییەت ئەوەبوو کە «ڕەنجدەر بێ نیشتمانە». زۆر بەسەیری، بابای چەپخواز کورد و نەتەوە زلە حاکمەکەی بەسەر کوردەوەی بە برا دادەنا کەچی کورد و کورد نابێ برابن لەبەر جوداوازیی چینایەتی، خۆ نەتەوە زلەکەش فرە چین بوو کەچی شیووعیی کورد بۆ حیسابی کوردەکە دڵی چینی سەرووی نەتەوە زلەکەی نەدەیەشاند هەر چونکە بەلایەوە بیری نیشتمانپەروەری تەرەشقۆی سەرمایەدارییە، کوردیش بە مەفهوومی سەردەم، جارێ، سەرمایەی تێدا پەیدا نەبوە. وەی کە دۆگما چ گاڵتەیەک بە هۆشی مرۆ دەکات!

خوێنەری ئازیز: لە بارەی ناوەڕۆک و سروشتی تەناقوزەوە، کە بەلای چەپڕۆ بزوێنی ژیان و ژیارە، حیکایەت بە کۆتایی ناگات چونکە تابڵێی جۆری فرەژمارە و فرە بابەتی هەیە. لە ماددەی مردوودا تەناقوز نییە تا ئەوەی جیهانیش سەرەوبن بێت هەر بە ڕووداوێکی ئاسایی و بە حوکمی ناچاری دەژمێردرێت و زەرەر و قازانجی تێدا ڕەچاو ناکرێت مومکینیش نییە بوەستێندرێت مادەم هۆی کاریگەری ئەوتۆ هەبێت سەرەوبن بوونەکە داسەپێنێ، وەک کە نووسیمان «٢×٣+٨-٦\٢= ...» دەبێ ژمارەی «١١» بخەینە بەتاڵاییەکەوە...

لە جیهانی گیانلەبەراندا حیسابەکە و مەنتیقەکە دەگۆڕێت بەوەدا کە بەشی هەرە زۆری گیانلەبەری بێهۆش بریتییە لە «خۆرا» و «خۆراک»: هەرچی گۆشتخۆرە بە لەشی زیندەوەر دەژیت، ئیتر سوود و زەرەر دەردەکەوێت و لێ ڕزگاربوونیشی نییە؛ لەمیاندا تەناقوز هێندەی نوێژی نیوەڕۆ ئاشکرایە... تەناقوزی نێوان گیا و گیاخۆر تا ئەو ڕادەیە دڕ نییە چونکە ڕوەک دەژیتەوە تەنانەت ئەگەر گیا و پەلک نەشخورێن لە خۆوە زەرد هەڵدەگەڕێن و وشک دەبن.

مرۆ بارێکی تایبەت بە خۆی هەیە لە کێشەی تەناقوز: چ لە ئاست ماددەی مردوو بێت و چ لە ئاست زیندەوەر بێت لەگەڵ هێندێکیان لە تەناقوزدایە... وادەبێ ماددە جارێکیان سوودبەخش و جارێکیان زەرەربەخش دەبێ بۆ مرۆ وەک ئاگر یان باران و با... هتد. دەمێنێتەوە مرۆ و مرۆ، چ تاکی چ کۆمەڵی، قسەی لێوە بکرێت لە گۆشەنیگای بوون و نەبوونی تەناقوز لە نێوانیاندا: ئەگەر بتوانین مەیلی تایبەتی بەلاوە بنێین و هۆشوگۆشێکی نەختێک بەبڕشت بکەینە بەریوان دوو کاریگەری سەرەکی و بنەڕەتی لە مرۆدا، یان لە کۆمەڵایەتیی مرۆدا، بەدی دەکەین کەوا ناشێ دەمەتەقەی لەسەر هەڵستێ. کاریگەری

یەکەم کە شیرازەی ڕستەی کۆمەڵگەی مرۆ دەتەنێتەوە ئەو هاریکاری و پێکەوە هەڵکردنەیە کە ئەگەر پوایەوە مرۆ دەچێتە ڕیزی مەیموونەوە.

هەڵبەت مرۆ کە ئۆگری بە «هاوژیانی» ی سەر بە کۆمەڵایەتی گرت نەهات لە ڕاگوزەری میرخاسی و فرشتەئاکارییەوە بۆ ئەم ئامانجە نەشمیلانە و ئادەمانەوە بڕوات، ڕابەری «پەلەی ژیان»... پەلەکوتکەی بەردەوام بوون... ترسی بڕانەوە... فەرمانی ناچاری خستییە سەر ئەو ڕەوتە پەسەندە. لە بیرمە، کە منداڵی سەرەتاکانی خوێندنی مەکتەب بووم لە مامۆستای دەرسێک لە دەرسەکان دەمبیست «الانسان مدني بالطبع - مرۆ بە سروشت شارستانییە»<٤٤>، دواتر کە کەوتمە سەر لێکدانەوە و کێشانە و پێوانەی ژیربێژییەوە بۆم دەرکەوت کە «مرۆ بە ڕاهاتن و بەپێی بەرژەوەند شارستانییە» واتە مەیلی بۆ «هاوژیان» وەک مەیلی بۆ «زایەند» نییە کە ناچاری و سروشتییە. بەڵگەش لەسەر ئەم گوتەیە لەبەر دەستدایە: ئەگەر مرۆ سروشتەکی شارستانی بوایە خەریک نەدەبوو بە کاری ئەو تووە بیباتە پلەی گورگ، گورگی چی! بۆمبای ئاتۆمی دروست نەدەکرد... شایەدی درۆی نەدەدا لەسەر بێتاوان، ملی بە پەتەوە بکرێت... خەرمانی هەزارانی نەدەسووتاند بۆ دابین کردنی مەیلێکی بیژۆک... بۆ مەرحەبایەکی لووتەلایانەی ستەمکارێک بێتاوانێکی نەدەکوشت.

ئەم نموونانە دەمانگەیەنێ بە خاڵی دوەم کاریگەر: ئەمیان بریتییە لە هاندەرێکی سروشتی هەرە بنەڕەتی و بەردەوامی مرۆ کە تێیدا هاوبەشە لەگەڵ هەموو گیانداران، ئەویش خەسڵەتی «خۆویستی» یە. بەڕاستی، لە سەرەتاوە پەیدابوونی کۆمەڵ و ژیانی هاریکاریی مرۆ لەو ماکەی خۆویستییەوە ڕسکاوە نەک لە ماکی جانفیدایی و تەبیاتی پاڵەوانانە.

ماکی خۆویستی، خۆپەرستی بە درێژایی ڕۆژگار و لە هەموو وڵاتێک و کەسێکدا لە کاردا بوە، لەوەشدا شوێن پەنجەی خۆپەرستی تەمغە بوە لە هەرچی چاکوبەری ئاکار و کرداری مرۆیە. لە نموونەدا دەڵێم: کە مرۆ بۆ مەعشووقەکەی دەگاتە سنووری خۆکوژی، بەڕاستی، هاندەر مەیلی زێدە بەهێزی عیشقەکەی دڵی بۆ یارەکەی بوو، بە بەڵگەی ئەوەی کە لێی تێر بوو، یان ئاگری هەناوی دامرکا، بە تەنبەڵییەوە دەچێتە ژوانی زۆریش نابا لێی بێخەم دەبێ... بە هەمان گەرمییەوە تەڵاقیشی دەدات!

ئەم کاریگەرەی خۆویستی، زۆر بە سەیری، بنەمای زوربەی هەرە زۆری تەناقوزی نێوان ئادەمیزادە: خۆویستی لەلایەکەوە دەیخاتە سەر باری هاریکاری لەگەڵ غەیر هەتا بە گەلەکۆیی بتوانن بەردەوام بن. لەلایەکی دیکەوە بۆ حیسابی سوودی خۆی فێڵ لە هەڤاڵەکەی دەکات... لە پێویستدا خیانەت دەکات وەک کە لە پێویستدا جانبازی دەکات... کە تەمای بەهەشت و ترسی دۆزەخ نیشتە دڵیەوە نیشتمانەکەی و خەڵکوخواکەی لێ دەبێتە بێگانە تا دەبینین شاعیری «صوفی» دەڵێ:

ما در دو جیهان غیر خدا یار نداریم
واز نیک و بدی خلق بەکس کار نداریم

واتە: ئێمە لە دوو جیهان [ی دنیا و قیامەت]، بێ لە خوا، دۆستمان نییە. لە چاکە و بەدیی خەڵک کارمان بە کەس نییە. نیشتمانپەروەر و چینپەروەریش، کە بوو بە دەروێشی باوەڕ، وەک صۆفی دادەبڕێت لە